

رہیافت ۱۷، احکام فطریہ و نماز عیدین

تہیہ و تدوین: ادارہ پاسخگویی بہ سؤالات دینی

تنظیم و تولید: ادارہ تولیدات فرهنگی

ویراستار: سید عباس ضیایی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحہ آرا: محمود کریم پور

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۳

نشانی: حرم مطہر امام رضا علیہ السلام، صحن جمہوری اسلامی،

ادارہ پاسخگویی بہ سؤالات دینی

تلفن: ۰۵۱۱ - ۳۲۰۲۰ - ۰۵۱۱ - ۲۲۴۰۶۰۲ - ۰۵۱۱

رایانامہ: eppasokh@aqrazavi.org

رہیافت احکام؛
احکام فطریہ و نماز عیدین

ویژہ استادان
پاسخگویی بہ سؤالات شرعی

فهرست

- پیشگفتار ۱۱
درآمد ۱۳

بخش اول:

- احکام فطریه ۱۵

فصل اول:

- مقدمه ۱۵
۱.۱. معنای فطره ۱۷
۲.۱. فضیلت زکات فطره ۱۷
۳.۱. فواید زکات فطره ۱۸

فصل دوم:

- شرایط وجوب زکات فطره ۱۹
۱.۲. وجوب زکات فطره ۲۱
۲.۲. وجوب زکات فطره افراد نان خور ۲۱
۳.۲. وجوب زکات فطره بر کافر ۲۲
۴.۲. وجوب زکات فطره بر مسلمان غیر شیعه ۲۲

فصل سوم:

- زمان زکات فطره ۲۵
۱.۳. وقت وجوب زکات فطره ۲۷
۲.۳. زمان پرداخت زکات فطره ۲۹
۳.۳. پرداخت زکات فطره قبل از عید فطر ۳۱
۴.۳. پرداخت زکات فطره بعنوان قرض ۳۲
۵.۳. کنار گذاشتن و تأخیر در ادا زکات فطره ۳۲
۶.۳. ضامن بودن فرد بخاطر تأخیر در پرداخت زکات فطره ۳۳
۷.۳. وظیفه شخصی که زکات فطره را پرداخت نکرده است ۳۴

فصل چهارم:

احکام زکات فطره ۳۷

- ۱.۴. ساقط شدن زکات فطره ۳۹
- ۲.۴. فردی که نان خور دونفر است ۳۹
- ۳.۴. نان خور فرد دیگری شدن در شب عید فطر ۳۹
- ۴.۴. عدم پرداخت زکات فطره فرد توسط شخصی که بر او واجب است ۴۰
- ۵.۴. تحقیق در پرداخت زکات فطره ۴۲
- ۶.۴. وکالت دادن به افراد جهت پرداخت زکات فطره ۴۳
- ۷.۴. زکات فطره فقیر و خانواده اش ۴۴
- ۸.۴. زکات فطره فردی که بدهکاری دارد ۴۶
- ۹.۴. زکات فطره کسی که فعلاً خرج سال را ندارد .. ۴۶
- ۱۰.۴. زکات فطره شخص متمکنی که هنگام وجوب زکات فطره، مالی برای پرداخت ندارد ۴۷
- ۱۱.۴. زکات فطره همسری که در عقد است ۴۷
- ۱۲.۴. زکات فطره همسری که در عده است ۴۸
- ۱۳.۴. زکات فطره زن ناشزه ۴۸
- ۱۴.۴. زکات فطره زنی که شوهرش خرجی او را نمی دهد . ۴۹
- ۱۵.۴. زکات فطره زن تأمین کننده مخارج زندگی ... ۴۹
- ۱۶.۴. زکات فطره بچه شیرخوار ۴۹
- ۱۷.۴. زکات فطره حمل (جنین) ۵۰
- ۱۸.۴. زکات فطره صغیر یا مجنون ۵۱
- ۱۹.۴. زکات فطره اجیر ۵۱
- ۲۰.۴. زکات فطره دانشجو، سرباز و زندانی ۵۲
- ۲۱.۴. زکات فطره کسی که فوت شده است ۵۳
- ۲۲.۴. ورود مهمان بعد از زمان وجوب زکات فطره ... ۵۴
- ۲۳.۴. ورود مهمان قبل از زمان وجوب زکات فطره .. ۵۴
- ۲۴.۴. تعریف نان خور (مدت زمانی که به مهمان نان خور گفته می شود)..... ۵۵

۲۵.۴	شک در نان خور شدن	۵۸
۲۶.۴	اختلاف نظر مراجع مهمان و میزبان، در پرداخت	
۵۹	زکات فطره	
۲۷.۴	خروج مهمان قبل از زمان وجوب زکات فطره	۶۰
۲۸.۴	فرستادن غذا برای افراد در شب عید فطر	۶۰
۲۹.۴	مهمانی گرفتن در شب عید فطر غیر از منزل	۶۱
۳۰.۴	مهمانی گرفتن در شب عید فطر به طور مشترك	۶۲
۳۱.۴	فطریه دو خانواده که از غذای یکدیگر تناول کرده‌اند	۶۲
۳۲.۴	پرداخت زکات فطره بجای شخص دیگر	۶۲
۳۳.۴	مهمانی که بدون رضایت صاحبخانه آمده است	۶۳
۳۴.۴	شخصی که از روی اکراه و جبر مهمان صاحبخانه شده است	۶۴

فصل پنجم:

۶۵	مصرف زکات فطره	
۱.۵	مصارف زکات فطره	۶۷
۲.۵	پرداخت زکات فطره به مرجع تقلید	۶۸
۳.۵	مقدم بودن افراد برای دریافت زکات فطره	۶۸
۴.۵	تعریف فقیر	۶۹
۵.۵	شک در فقر	۷۰
۶.۵	شرایط فقیر برای دریافت زکات فطره	۷۲
۷.۵	عدالت فقیر	۷۲
۸.۵	گناه کار بودن فقیر	۷۳
۹.۵	مصرف زکات فطره در معصیت	۷۵
۱۰.۵	ضرورت شیعه بودن	۷۵
۱۱.۵	پرداخت زکات فطره به شخص معتاد	۷۶
۱۲.۵	پرداخت زکات فطره به واجب النفقہ	۷۷
۱۳.۵	پرداخت زکات فطره به سید	۷۹

- ۱۴.۵. پرداخت زکات فطره به طفل ۸۰
- ۱۵.۵. پرداخت زکات فطره به عنوان هدیه ۸۰
- ۱۶.۵. مکان پرداخت زکات فطره ۸۱
- ۱۷.۵. انتقال زکات فطره ۸۲

فصل ششم:

- جنس و مقدار زکات فطره ۸۵**
- ۱.۶. نوع جنس زکات فطره ۸۷
- ۲.۶. تفاوت در جنس زکات فطره ۸۹
- ۳.۶. شرایط جنس زکات فطره ۹۰
- ۴.۶. پرداخت اجناس دیگر به جای زکات فطره ۹۱
- ۵.۶. پرداخت پول به جای زکات فطره ۹۲
- ۶.۶. محاسبه مبلغ زکات فطره ۹۲
- ۷.۶. اختلاف قیمت زمان و جوب با زمان ادا ۹۳
- ۸.۶. پرداخت زکات فطره از مال حرام ۹۳
- ۹.۶. پرداخت زکات فطره از مال غیر مخمس ۹۳
- ۱۰.۶. کنار گذاشتن زکات فطره بصورت مشاع ۹۴
- ۱۱.۶. کنار گذاشتن زکات فطره از مال مشترک ۹۵
- ۱۲.۶. مقدار زکات فطره ۹۵
- ۱۳.۶. اندازه پرداخت زکات فطره به فقیر ۹۶
- ۱۴.۶. مخلوط شدن چند زکات فطره با هم ۹۸
- ۱۵.۶. تبدیل زکات فطره ۱۰۱

فصل هفتم:

- بیان چند مطلب پیرامون زکات فطره ۱۰۳**
- ۱.۷. قصد قربت ۱۰۵
- ۲.۷. تصرف در اموال بدون پرداخت زکات فطره ۱۰۵
- ۳.۷. اشتباه در پرداخت زکات به فقیر ۱۰۶

بخش دوم:

- ۱۰۹ ..... احکام نماز عیدین
- ۱۱۱ ..... وجوب یا استحباب نماز عیدین
- ۱۱۱ ..... جماعت یا فرادا خواندن نماز عیدین
- ۱۱۲ ..... وظیفهٔ مأموم در نماز جماعت عیدین
- ۱۱۴ ..... حضور زنان در نماز جماعت عیدین
- ۱۱۵ ..... زمان نماز عیدین
- ۱۱۵ ..... ثبوت عید بعد از اذان ظهر
- ۱۱۶ ..... قضاء نماز عیدین
- ۱۱۷ ..... شرایط نماز جمعه در نماز عیدین
- ۱۱۸ ..... گفتن اذان و اقامه
- ۱۱۸ ..... گفتن «الصلوة»
- ۱۱۹ ..... جهر و اخفات در نماز عیدین
- ۱۲۰ ..... شکایات در نماز عیدین
- ۱۲۰ ..... فراموشی اجزای نماز
- ۱۲۳ ..... واجب بودن سجده سهو در نماز عیدین
- ۱۲۳ ..... چگونگی خواندن نماز عیدین
- ۱۲۵ ..... واجب بودن خواندن سوره
- ۱۲۵ ..... نوع سوره در نماز عیدین
- ۱۲۶ ..... واجب بودن انجام قنوت‌ها
- ۱۲۶ ..... گفتن ذکر خاص در قنوت‌ها
- ۱۲۹ ..... واجب بودن انجام تکبیرها
- ۱۳۰ ..... انجام خطبه‌ها بعد از نماز
- ۱۳۰ ..... چگونگی خواندن خطبه‌ها
- ۱۳۱ ..... حضور فرد و گوش دادن به خطبه‌ها
- ۱۳۲ ..... تکرار نماز عیدین
- ۱۳۴ ..... مستحبات نماز عیدین
- ۱۳۶ ..... مکروهات نماز عیدین

پیشگفتار

قال الرضا عليه السلام: رحم الله عبداً أحيأ أمرنا فقلت له: و كيف يحيي أمركم؟ قال: يتعلم علومنا و يعلمها الناس ...^۱

عبدالسلام می گوید از امام رضا عليه السلام شنیدم که می فرمود: «خداوند رحمت کند هر آن کس را که امر ما را زنده می کند.» به ایشان گفتم: «چگونه امر شما را احیا می کند؟» فرمود: «علوم ما را فرا می گیرد و آن را به مردم تعلیم می دهد...»

«اداره پاسخ گویی به سؤالات دینی» مفتخر است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ گویی به سؤالات شرعی مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند. در این نوشتار تلاش کرده ایم علاوه بر دادن اطلاعات و محتوای غنی، پاسخی مناسب با محتوایی یکسان در اختیار استادان قرار دهیم تا از تعدد جواب و تشویش خاطر مراجعان و سؤال کنندگان جلوگیری شود.

تلخیص کتاب های تخصصی موجود در این حوزه و جمع بندی جواب ها و بی نیاز کردن استادان از رجوع به منابع پرشمار در هنگام پاسخ گویی، از اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل نوشتارهاست. برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان و کارشناسان فرهیخته

۱. شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا عليه السلام، ج ۲، ص ۲۵۷، ح ۶۹.

این اداره موضوع پیشنهادی را موشکافانه بررسی می‌کنند و محصول تلاش خویش را به داوری و نظارت هیئت علمی می‌گذارند.

این مجموعه کتاب‌ها در چهار دسته موضوعی تدوین و ارائه می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی (مربک از هر سه موضوع). بی‌شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران‌قدر، ما را در جهت بهبود این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احدیت می‌ساییم که توفیق خدمت در بارگاه ملکوتی و سراسر نور حضرت رضا علیه السلام را ارزانی‌مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از آن امام همام علیه السلام، به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه‌ای از علم حقیقی بنوشیم و به تشنگان راستین آن بنوشانیم. اداره پاسخ‌گویی به سؤالات دینی

درآمد

مجموعهٔ پیش رو با عنوان «احکام فطریه و نماز عیدین»، در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. این نسخه، ویرایش دوم کتابی با همین عنوان از مجموعهٔ رهیافت است. مستنداتی که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن‌ها بی‌نیاز کرده است، عبارت‌اند از: العروة الوثقی، تحریر الوسیلة، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید: حضرت امام، رهبر معظم انقلاب اسلامی، آیت‌الله خویی، آیت‌الله گلپایگانی، آیت‌الله اراکی، آیت‌الله تبریزی، آیت‌الله فاضل، آیت‌الله بهجت، آیت‌الله صافی، آیت‌الله مکارم، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید، آیت‌الله نوری همدانی و آیت‌الله شبیری زنجانی. تمامی استفتائات از کتاب‌ها یا سایت‌های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. در صورت نیاز به استفتای جدید نیز هیئت علمی این استفتا را انجام داده و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

این کتاب، حاصل تلاش استادان و اعضای هیئت علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی، حجج اسلام حسین خادم‌الخمسه، مهدی نخعی، محمد هادی عنایتی، محمد قاضی و رضا ابوالفضلی است. سپاسمند تلاش این عزیزان بوده و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

هیئت علمی ادارهٔ پاسخ‌گویی به سؤالات دینی

بخش اول:
احکام فطریه

فصل اول:
مقدمه

۱.۱. معنای فطره

- برای فطره چند معنا ذکر شده است:^۱
۱. الدین، یعنی زکات اسلام و دین [فرد به افتخار مسلمان بودن، زکات می‌دهد].
  ۲. الخلقه، یعنی زکات بدن، به خاطر اینکه فطره، فرد را از مرگ حفظ می‌کند و یا به خاطر پاک نمودن انسان از پلیدی‌هاست.
  ۳. الافطار، برای جواز افطار در روز عید فطر است.

۱۷

فطریه

فصل اول / مقدمه

۲.۱. فضیلت زکات فطره

چند حدیث در بیان فضیلت زکات فطره ذکر می‌شود:

یکی از واجبات شرع مقدّس اسلام، زکات فطره است که امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَام در خطبه عید فطر فرمودند: «... زکات فطره خود را پرداخت کنید؛ زیرا زکات فطره سنت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و فریضه واجب از سوی پروردگار شماست...»^۲

همچنین پرداخت زکات فطره موجب قبولی روزه ماه مبارک رمضان می‌گردد و در حدیث نقل شده است: «زکات فطره مُکَمِّلِ روزه است؛ همان‌طور که صلوات بر پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کامل کننده نماز است...»^۳

از حضرت صادق عَلَيْهِ السَّلَام منقول است که به

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره.

۲. وسائل شیعہ، ج ۹، ص ۳۲۷.

۳. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۱۸۳.

وکیل خود فرمودند: «برو زکات فطره تمام خانواده و غلامانمان را بپرداز و هیچ کدام را وا مگذار که اگر يك کدام از آنها را واگذاری بر او از فوت می ترسم.» راوی از حضرت پرسید: «مراد از فوت چیست؟» حضرت فرمودند: «مرگ.»^۱

۳.۱. فواید زکات فطره

۱. موجب حفظ انسان از مرگ زودرس و بلاها می شود.
۲. موجب قبولی روزه ماه رمضان می گردد.
۳. زکات فطره مکمل روزه است؛ همان طور که صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله مکمل نماز است.
۴. باعث سلامتی جسم و پاک سازی روح از رذایل اخلاقی است.

۱. وسائل شیعہ، ج ۹، ص ۳۲۸.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان.

فصل دوم:
شرايط وجوب زكات فطره

۱.۲. وجوب زکات فطره

● شرایط وجوب زکات فطره (فطریه) را بیان نمایید؟

بر مکلفی که در زمان وجوب زکات فطره [با توجه به اختلاف زمان وجوب زکات فطره] شرایط ذیل را دارا باشد، پرداخت زکات فطره خود و کسانی که عرفاً نان خور او محسوب می‌شوند، واجب است:

۱. بالغ باشد؛ ۲. عاقل باشد؛ ۳. بیهوش نباشد؛ ۴. فقیر نباشد؛ ۵. بنده و عبد نباشد (مشهور).^۱

نکته: بر کسی که بیهوش باشد؛ اما شرایط دیگر را داشته باشد، زکات فطره واجب می‌شود (خویی، تبریزی، وحید: احتیاط واجب، مکارم [فتوا]).^۲

۲.۲. وجوب زکات فطره افراد نان خور

● آیا در وجوب زکات فطره افراد نان خور، شرایط خاصی لازم است؟

خیر، انسان باید فطریه کسانی را که در غروب، یا مغرب شب عید فطر [برحسب اختلاف فتاوا] نان خور او هستند؛ پرداخت نماید و تفاوتی ندارد کوچک باشند یا بزرگ، مسلمان باشند یا کافر،

۱. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۱؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱ و ۱۹۹۳ و ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره.

دادن نفقه و خرج آنها بر او واجب باشد یا نه، در شهر او باشند یا شهری دیگر (مشهور).^۱

۳.۲. وجوب زکات فطره بر کافر

● آیا کافر واجب است زکات فطره بپردازد؟

در وجوب پرداخت زکات فطره، مسلمان بودن شرط نیست؛ بنابراین بر کافر نیز واجب است و چنانچه کافر بعد از غروب شب عید فطر، مسلمان شود، زکات فطره از اوساقت می‌شود و پرداخت زکات فطره بر او واجب نیست (مشهور).^۲

در وجوب زکات فطره بر کافر اشکال قوی است (آیت‌الله مکارم).^۳ زکات فطره، بر کافر واجب نیست (آیت‌الله خویی).^۴

۴.۲. وجوب زکات فطره بر مسلمان

غیر شیعه

● آیا پرداخت زکات فطره، بر مسلمانی که شیعه نیست، واجب می‌شود؟

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۳؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، مسئله ۱۳۴۷؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۷۹.
 ۲. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره، مسئله ۲؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۱.
 ۳. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره، مسئله ۲.
 ۴. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره، مسئله ۲؛ متن عروة و حاشیه ایشان به این صورت است: «لا یشترط فی وجوبها الإسلام، فتجب علی الکافر الخوئی؛ علی إشکال فيه، بل منع، كما فی زکاة المال» هر چند در منهاج الصالحین مسئله ۱۱۷۱ این چنین آمده است: «إذا أسلم الکافر بعد الهلال سقطت الزکاة عنه.»

بله، حتی مسلمانانی که شیعه نبوده و بعد از
زمان وجوب^۱ زکات فطره شیعه شود؛ فطریه از او
ساقط نمی‌شود و باید آن را بپردازد (مشهور).^۲

۲۴

فصل دوم / شرایط وجوب زکات فطره

۱. غروب یا مغرب بر حسب اختلافی که نسبت به زمان وجوب زکات فطره وجود دارد.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، شرایط وجوب زکات فطره، مسئله ۲؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۱.

فصل سوم:
زمان زکات فطره

۱.۳. وقت وجوب زکات فطره

● شب عید از چه زمانی شروع می‌شود؟
از غروب آفتاب شب عید فطر (حضرت امام، آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، فاضل، بهجت، سیستانی، وحید، مکارم، نوری).^۱
مغرب شب عید فطر (آیات عظام گلپایگانی، صافی).^۲

● وقت وجوب زکات فطره چه زمانی است؟
وقت وجوب زکات فطره، با داخل شدن شب عید فرا می‌رسد؛ درحالی‌که فرد نیز جامع شرایط وجوب باشد^۳؛ البته نسبت به اینکه وجود شرایط، لحظه‌ای قبل از غروب و یا مقارن با غروب هم کافی است یا خیر، فتاوی متفاوت است که بیان می‌شود (مشهور).^۴

● آیا جمع شدن شرایط وجوب، لحظه‌ای قبل از شب عید فطر^۵، برای اثبات وجوب زکات فطره لازم است؟ یا اینکه در صورت جمع شدن شرایط وجوب، مقارن و یا بعد از شب عید فطر، بازهم زکات فطره واجب می‌شود؟

۱. اگر شرایط وجوب، لحظه‌ای قبل از شب عید فطر باشد؛ پرداخت زکات فطره واجب است

۱. امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثاني فی زکاة الایمان، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۳. نک: وجوب زکات فطره، ص ۷.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرایط الوجوب، مسئله ۶؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی وقت وجوبها؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرة؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۵. با توجه به اختلافاتی که در زمان شروع شدن شب عید وجود دارد.

(مشہور)۔^۱

۲. اگر شرایط وجوب مقارن با شب عید فطر
باشد:

پرداخت زکات فطرہ لازم است (آیات عظام
گلیایگانی، اراکی، فاضل، بہجت، صافی،
نوری)۔^۲

پرداخت زکات فطرہ بنا بر احتیاط واجب است
(آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی)۔^۳
پرداخت زکات فطرہ لازم نیست (حضرت امام،
آیات عظام مکارم، وحید)۔^۴

۳. اگر شرایط وجوب بعد از شب عید فطر
باشد:

در صورت تحقق شرایط بعد از غروب، تا زمان
باقی بودن وقت زکات فطرہ، پرداخت زکات بنا بر
احتیاط واجب لازم است (آیات عظام خویی،
تبریزی، سیستانی)۔^۵

پرداخت زکات لازم نیست (مشہور)۔^۶

۱. عروۃ الوثقی، ج ۲، زکات فطرہ، فصل فی شرایط الوجوب، مسئلہ ۶؛ امام، تحریر
الوسیلة، ج ۲، زکات فطرہ، القول فی من تجب علیہ، مسئلہ ۲؛ خویی، تبریزی،
سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرۃ؛ بہجت،
وسیلة النجاة، وقت وجوب زکات فطرہ، مسئلہ ۱۳۴۶ و ۱۳۵۸؛ صافی، ہدایة
العباد، ج ۱، مسئلہ ۱۵۹۲؛ گلیایگانی، ہدایة العباد، ج ۱، مسئلہ ۱۵۹۳۔

۲. عروۃ الوثقی، ج ۲، زکات فطرہ، فصل فی شرایط الوجوب، مسئلہ ۶؛ خویی،
تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرۃ؛
بہجت، وسیلة النجاة، ج ۱، وقت وجوب زکات فطرہ، مسئلہ ۱۳۴۶ و ۱۳۵۸؛
صافی، ہدایة العباد، ج ۱، مسئلہ ۱۵۹۲؛ گلیایگانی، ہدایة العباد، ج ۱،
مسئلہ ۱۵۹۳۔

۳. خویی و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الزکاة، زکاة الفطرۃ۔
۴. عروۃ الوثقی، ج ۲، زکات فطرہ، فصل فی شرایط الوجوب، مسئلہ ۶؛ امام،
تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطرہ، القول فی من تجب علیہ، مسئلہ ۲؛ وحید،
منہاج الصالحین، ج ۲، کتاب الزکاة، زکاة الفطرۃ۔

۵. خویی و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الزکاة، زکاة الفطرۃ۔
۶. عروۃ الوثقی، ج ۲، زکات فطرہ، فصل فی شرایط الوجوب، مسئلہ ۶؛ امام، تحریر
الوسیلة، ج ۲، زکات فطرہ، القول فیمن تجب علیہ، مسئلہ ۲؛ وحید، منهاج

۲.۳. زمان پرداخت زکات فطره

- ابتدای زمان وجوب پرداخت زکات فطره چه زمانی است؟
  ۱. بعد از اثبات حلول ماه شوال می توان آن را کنار گذاشت (رهبر معظم انقلاب).^۱
  ۲. شب عید فطر است (حضرت امام، آیات عظام اراکی، نوری).^۲
  ۳. ابتدای زمان وجوب پرداخت زکات فطره بنابر مشهور شب عید فطر است (آیت الله سیستانی).^۳
  ۴. بنابر احتیاط واجب، شب عید فطر است؛ هر چند بنابر احتیاط واجب، بعد از طلوع فجر روز عید نیت وجوب نماید (آیات عظام گلپایگانی، صافی).^۴
  ۵. روز عید است (آیت الله مکارم).^۵
  ۶. طلوع فجر روز عید است (آیات عظام خویی، تبریزی).^۶
  ۷. بنابر احتیاط واجب، قبل از طلوع فجر روز عید پرداخت نشود (آیت الله بهجت).^۷
  ۸. بنابر احتیاط لازم، طلوع خورشید روز عید

الصالحین، ج ۲، کتاب الزکاة، زکاة الفطرة؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، وقت وجوب زکات فطره، مسئله ۱۳۴۶ و ۱۳۵۸.

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۴.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۲؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۳ و ۱۵۹۴.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها.

۶. خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹.

۷. بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، وقت وجوب زکات فطره، مسئله ۱۳۵۸.

است، نه اذان صبح روز عید (آیت‌الله وحید).^۱
 ● انتهای پرداخت زکات فطره چه زمانی است؟

۱. کسی که در نماز عید حاضر شود:
 الف. باید قبل از نماز آن را پرداخت کند (آیات عظام مکارم، زنجانی).^۲
 ب. بنابر احتیاط، قبل از نماز آن را پرداخت نماید و یا آن را از مال خود جدا نماید (رهبر معظم انقلاب، آیات عظام گلپایگانی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی).^۳
 ج. بنابر احتیاط، قبل از نماز آن را پرداخت کند (حضرت امام و آیات عظام اراکی، فاضل، بهجت، نوری).^۴
۲. کسی که در نماز عید حاضر نشود:
 الف. تا قبل از زوال روز عید فطر، زکات فطره را پرداخت نماید^۵ (مشهور).^۶

---

۱. وحید، منهاج‌الصالحین، ج ۲، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹.
 ۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۹.
 ۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۴؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج‌الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۳۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۹.
 ۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، وقت وجوب زکات فطره، مسئله ۱۳۵۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۹.
 ۵. حکم عزل (کنار گذاشتن) زکات فطره برای اینکه آن را بعداً به مستحق برساند، خواهد آمد.
 ۶. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج‌الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۹.

ب. بنابر احتیاط واجب، در روز عید زکات را پرداخت نماید (آیت‌الله زنجانی).^۱

۳.۳. پرداخت زکات فطره قبل از عید فطر

● آیا می‌توان زکات فطره را در ماه رمضان یا قبل از آن پرداخت کرد؟

۱. قبل از ماه رمضان صحیح نیست (مشهور).^۲

۲. در میان ماه رمضان:

الف. احتیاط واجب، پرداخت نکند (حضرت امام، آیات عظام فاضل، بهجت، مکارم، نوری).^۳

ب. جایز است هرچند بنابر احتیاط مستحب به عنوان قرض انجام دهد (آیات عظام خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۴

ج. جایز است (آیات عظام گلپایگانی، صافی، زنجانی).^۵

۳۱

زکات

فصل سوم / زمان زکات فطره

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۹.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۳۶؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها؛ مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۵.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها، مسئله ۱؛ وسیلة النجاة، وقت وجوب زکات فطره، مسئله ۱۳۵۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۵.

۴. خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۹. ۵. عروة الوثقی، فی زکاة الفطرة، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۱؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۳؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۴؛ شبیری، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۳.

۳. ۴. پرداخت زکات فطره بعنوان

قرض

• آیا می‌توان قبل از وجوب زکات فطره، آن را به عنوان قرض پرداخت نمود و بعد از وجوب طلب خویش را به عنوان زکات فطره محاسبه نمود؟

بله، در ماه رمضان و یا قبل از آن می‌توان به قصد قرض مقدار زکات فطره را پرداخت نمود و بعد از اینکه زکات فطره واجب شد و فقیر هنوز استحقاق دریافت زکات فطره را دارا باشد طلب را بابت زکات فطره حساب کرد (مشهور).^۱

۳. ۵. کنار گذاشتن و تأخیر در ادا

زکات فطره

• آیا تأخیر در پرداخت زکات فطره جایز است؟ در صورت جواز، آیا کنار گذاشتن (عزل) واجب است؟

۱. اگر غرض عقلایی وجود داشته باشد، می‌توان پرداخت زکات فطره را به تأخیر انداخت؛ ولی باید آن را در زمان وجوب زکات، کنار گذاشت؛ بنابراین اگر زکات فطره را برای پرداخت به فقیر معینی کنار بگذارد و دسترسی به آن فقیر فعلاً ممکن نباشد، مثلاً فقیر مسافرت باشد، می‌تواند پرداخت زکات فطره را به تأخیر

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۳۶؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها؛ مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، کتاب الزکاة، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۵.

بیاندازد (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۱

۲. می‌توان پرداخت زکات فطره را به تأخیر انداخت مخصوصاً با وجود بعضی از مرجحات؛ ولی باید آن را در زمان وجوب زکات، کنار گذاشت (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، صافی).^۲

● آیا می‌توان مقدار کمتر از حدّ واجب زکات فطره (یک صاع) را کنار گذاشت؟

بله، می‌توان مقدار کمتر از حدّ واجب زکات فطره را کنار گذاشت؛ در نتیجه آن مقدار کنار گذاشته شده، حکم معزول و مابقی آن حکم غیرمعزول را دارد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، فاضل، مکارم، نوری).^۳

● آیا می‌شود زکات فطره را با تأخیر، در عید غدیر به مستحقین داد؟

با وجود مستحق، نگه داشتن آن تا عید غدیر جایز نیست (آیت‌الله گلپایگانی).^۴

۳.۶. ضامن بودن فرد بخاطر تأخیر در پرداخت زکات فطره

● اگر انسان زکات فطره را کنار بگذارد و قبل از پرداخت تلف شود، آیا فرد، ضامن زکات فطره است؟

۲۱. خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹.

۲. امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فی وقت وجوبها؛ مسئله ۲؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۶؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۵.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲.

۴. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۲، سؤال ۵.

۱. اگر تمکن پرداخت داشته‌است:
الف. ضامن است (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، مکارم، نوری).^۱
ب. ضامن است و باید عوض آن را بدهد. همچنین اگر غرض صحیحی برای تأخیر داشته، مثلاً فقیر معینی را در نظر داشته، یا می‌خواسته تدریجاً به فقرا بدهد؛ بنابراین احتیاط واجب ضامن است (آیت‌الله سیستانی).^۲
ج. در صورت افراط و تفریط ضامن است و بجز این، ضامن بودن محل اشکال است (آیت‌الله خویی).^۳
۲. اگر تمکن پرداخت نداشته‌است:

در صورت عدم افراط و تفریط فرد ضامن نیست (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری).^۴

۷.۳. وظیفه شخصی که زکات فطره را پرداخت نکرده است

● وظیفه فردی که موقع وجوب زکات فطره آن را نپرداخته چیست؟

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۳.
۲. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۴۱ و زکات مال مسئله ۱۹۳ و ۱۹۴.
۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۳.
۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۳؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۴۱ و زکات مال مسئله ۱۹۵.
تذکر: قید عدم افراط و تفریط را گلپایگانی، اراکی، خویی، فاضل و مکارم ذکر نکرده‌اند؛ ولی بدیهی است که مال زکات فطره کنار گذاشته شده، امانت محسوب می‌گردد و عدم ضمان در وقتی است که امین در نگهداری آن کوتاهی نکرده باشد).

۱. اگر عزل نکرده (کنار نگذاشته):
الف. باید فطریه را بدون نیت ادا و قضا پرداخت کند (رهبر معظم انقلاب و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، صافی).^۱
- ب. احتیاط واجب، فطریه را بدون نیت ادا و قضا پرداخت کند (حضرت امام و آیات عظام فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، نوری).^۲
- ج. فطریه ساقط نمی‌شود و باید آن را بپردازد؛ هرچند احتیاط مستحب است آن را به قصد ما فی الذمه (اعمّ از ادا و قضا) پرداخت نماید (آیت‌الله تبریزی).^۳
- ح. فطریه ساقط می‌شود؛ هرچند احتیاط مستحب، به قصد قربت مطلقه، پرداخت نماید (آیت‌الله خویی).^۴
- خ. احتیاط مستحب، قضا نماید (آیت‌الله بهجت).^۵
- د. معصیت کرده و به احتیاط مستحب بدون

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۳۹؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۱.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الأبدان، القول فی وقت وجوبها؛ سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۴۸.

۳. تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۴۹۴ تا ۴۹۵؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹؛ تبریزی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۹.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ خویی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکاة الفطرة، قبل از مسئله ۱۱۷۹؛ موسوعة الخوئی، ج ۲۴، ص ۴۷۲ «أَنَّ الأقوی عدم الوجوب بعد الوقت وإن كان الإخراج أحوط بأن يأتي به بالعنوان الجامع بين الصدقة الواجبة أو المستحبة، لا الجامع بين الأداء والقضاء.»

۵. بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۹۴.

- نیت ادا یا قضا فطره را بدهد (آیت الله زنجانی).^۱
۲. اگر عزل کرده (کنار گذاشته است):
- الف. آن را به عنوان زکات پرداخت نماید (مشهور)^۲ و هنگام پرداخت، نیت فطره نماید (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی، نوری).^۳
- ب. احتیاط واجب، نیت فطره نماید (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، صافی).^۴
- ج. احتیاط مستحب، نیت فطره بودن را تجدید نماید (آیت الله اراکی).^۵

۱. زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۹.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، زکات فطره، القول فی وقت وجوبها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۰.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۴۷؛ نوری، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۲۶ (نک: خویی در حاشیه بر عروة احتیاط مستحب و نوری در رساله فارسی، احتیاط واجب دارند).

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۰؛ (نک: گلپایگانی در حاشیه بر عروة احتیاط مستحب دارند).

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۰.

فصل چہارم:
احکام زکات فطرہ

۱.۴. ساقط شدن زکات فطره

● آیا شخصی که شرایط وجوب زکات را دارد؛ اما نان خور فرد دیگری محسوب می شود و آن فرد هم پرداخت نماید، زکات فطره اش ساقط است؟

بله، زکات فطره ساقط می شود (مشهور).^۶

۲.۴. فردی که نان خور دونفر است

● اگر شخصی نان خور دونفر باشد، زکات فطره او بر چه کسی واجب است؟
زکات فطره او بر هر دونفر به طوری که بین آن دو تقسیم شود، واجب است و اگر یکی از آن دو فقیر باشد، دیگری باید سهم خود را بپردازد (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، مکارم، نوری). (حضرت امام و آیات عظام فاضل، سیستانی و وحید: احتیاط واجب).^۷

۳.۴. نان خور فرد دیگری شدن در شب

عید فطر

● اگر انسان نان خور فردی باشد و پیش از شب عید فطر^۸، نان خور فرد دیگری شود،

۶. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، المقصد الثاني فی زکاة الابدان، القول فیمن تجب علیه، مسئله ۴؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۱؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۵.
۷. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۰ و ۱۱؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۶.
۸. با توجه به اختلافاتی که در زمان شروع شدن شب عید وجود دارد.

فطریه او بر چه کسی واجب است؟
فطریه بر کسی که فعلاً نان خور اوست، واجب است؛ مثلاً اگر دختر پیش از غروب آفتاب شب عید به خانه شوهر برود، باید شوهرش فطریه او را بدهد (مشهور).^۱

۴.۴. عدم پرداخت زکات فطره فرد توسط شخصی که بر او واجب است

● اگر فطریه فرد بر شخصی واجب باشد؛ اما آن شخص فطریه را از روی عصیان یا نسیان نپردازد، تکلیف چیست؟

۱. چنانچه شرایط وجوب زکات فطره در انسان وجود داشته باشد، بنابر احتیاط واجب فطریه بر خودش لازم می‌گردد (آیات عظام سیستانی، مکارم).^۲

۲. در مواقعی مثل نسیان که تکلیف واقعاً ساقط می‌شود، بنابر احتیاط واجب فطریه بر خود فرد لازم می‌گردد و در غیر این صورت چنانچه شرایط وجوب زکات فطره در فرد وجود داشته باشد، بنابر احتیاط مستحب فطریه بر خودش لازم می‌شود (آیت‌الله خوئی).^۳

۳. چنانچه شرایط وجوب زکات فطره در انسان وجود داشته باشد، بنابر احتیاط مستحب فطریه بر خود انسان لازم می‌شود (حضرت امام،

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۴.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ سیستانی، منهاج‌الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۳.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ خوبی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴.

مقام معظم رهبری، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، نوری).^۱

● اگر فطره انسان بر شخصی واجب باشد، اما آن شخص فطره را به خاطر فقر نپردازد، تکلیف انسان چیست؟

۱. فطره ساقط می‌شود (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام فاضل، نوری).^۲

۲. چنانچه شرایط وجوب زکات فطره در انسان وجود داشته باشد، بنا بر احتیاط واجب فطره بر خود انسان لازم می‌شود (آیات عظام گلپایگانی، صافی، وحید).^۳

۳. چنانچه شرایط وجوب زکات فطره در انسان وجود داشته باشد، فطره بر خود انسان لازم می‌شود (آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم).^۴

● اگر انسان نان خور دونفر باشد به گونه‌ای که زکات فطره او بین آن دو نفر تقسیم شود در صورتی که یکی از آن دو یا هر دو فقیر باشند، تکلیف زکات فطره انسان چه می‌شود؟

۱. اگر یکی از آن دو فقیر باشد:

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فیمن تجب علیه، مسئله ۴؛ تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، المقصد الثانی فی زکاة الابدان، القول فیمن تجب علیه، مسئله ۴؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۱؛ گلپایگانی، هداية العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۲؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۲؛ خویی و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۴.

الف. دیگری باید سهم خود را بپردازد (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، مکارم، نوری).^۱

ب. بنابر احتیاط واجب، دیگری سهم خود را بپردازد (حضرت امام و آیات عظام فاضل، سیستانی، وحید).^۲

ج. بنابر احتیاط واجب، لازم است انسان سهم خویش را از فطریه بپردازد (آیت الله سیستانی).^۳

۲. در صورتی که هردونفر، فقیر باشند:

فطریه از هردونفر ساقط است و نسبت به وجوب آن بر انسان، حکم مسأله قبل را دارد (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، نوری).^۴

۴.۵. تحقیق در پرداخت زکات فطره

● اگر زکات فطره انسان برعهده شخص دیگری باشد، آیا باید از پرداخت فطریه مطمئن شد؟

در صورتی که اداء زکات فطره برعهده شخص دیگری است، بر مکلف تحقیق و تفحص لازم نیست (رهبر معظم انقلاب).^۵

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۰ و ۱۱؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۶.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۰ و ۱۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۷.

۳. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۱۷.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۰ و ۱۱؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکاة الفطرة، مسئله ۱۱۷۶.

۵. موسوعه فقهی جامعه الزهراء، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۶.۴. وکالت دادن به افراد جهت پرداخت

زکات فطره

● آیا برای پرداخت زکات فطره، می‌توان وکیل گرفت؟

بله، وکالت دادن به دیگران جهت پرداخت فطره مانعی ندارد (مشهور).^۱

● آیا شخصی که زکات فطره عده‌ای بر او واجب است، می‌تواند پرداخت آن را به همان افراد واگذار کند؟

می‌تواند آنها را با شرط اینکه مورد وثوق در ادا نمودن زکات فطره باشند، وکیل در پرداخت از مال خود کند، یا به آنها اذن در تبرّع بدهد (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام خویی، فاضل، مکارم، نوری).^۲

می‌تواند و چنانچه یقین یا اطمینان داشته باشد که فطره را می‌دهند، لازم نیست خودش فطره آنها را بپردازد (آیت‌الله سیستانی).^۳

۱. می‌تواند آنها را با شرط اینکه مورد وثوق در ادا نمودن زکات فطره باشند، وکیل در پرداخت از مال خود کند؛ اما اذن در تبرّع اشکال دارد (آیت‌الله گلپایگانی).^۴

۲. می‌تواند آنها را وکیل در پرداخت از مال خود کند یا به آنها اذن در تبرّع بدهد (آیت‌الله اراکی).^۵

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. استفتائات روزه، سؤال ۲۳۸؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۵ و ۶.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۹؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

۳. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۲۰.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۹.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۹.

۷.۴. زکات فطره فقیر و خانواده‌اش

● وظیفه فقیر در پرداخت زکات فطره خودش چیست؟

زکات فطره بر فقیر واجب نیست؛ اما مستحب است زکات فطره را بدهد (مشهور).^۱

● وظیفه فقیر نسبت به زکات فطره خانواده‌اش چیست؟

۱. زکات فطره بر فقیر واجب نیست و چنانچه بخواهد فطره آنها را بدهد، می‌تواند به قصد فطره یک صاع را به یکی از عیالاتش بدهد و او هم به همین قصد به دیگری بدهد و همچنین تا به نفر آخر برسد و بهتر است نفر آخر چیزی را که می‌گیرد به کسی بدهد که از خودشان نباشد (مشهور).^۲

۲. اگر یکی از آنها صغیر یا مجنون باشد:

الف. احتیاط آن است که او را در دوردادن زکات فطره داخل نکنند و چنانچه ولی صغیر از طرف او قبول نماید باید آن زکات فطره را به مصرف صغیر برساند نه اینکه از طرف او به

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۲۸؛ عروة الوثقی، ج ۲، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷؛ فاضل، الاحکام الواضحه، زکات فطره، مسئله ۱۱۹۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۲۸؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷؛ فاضل، الاحکام الواضحه، زکات فطره، مسئله ۱۱۹۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲.

- دیگری بدهد (حضرت امام).^۱
- ب. ولیّ او به جای او بگیرد و بعد به شخص دیگری بدهد (آیت الله مکارم).^۲
- ج. ولیّ او به جای او بگیرد و از ناحیه او اعطاء کند (آیت الله اراکی).^۳
- د. ولیّ او به جای او بگیرد و احتیاط واجب آن است که چیزی را برای صغیر گرفته به کسی ندهد (گلبایگانی، فاضل، صافی، نوری، زنجانی [احتیاط مستحب]).^۴
- ه. ولیّ او به جای او بگیرد و احتیاط مستحب آن است که به قصد او نگیرد؛ بلکه برای خودش بگیرد و از طرف او صدقه بدهد (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۵
- ی. ولیّ اگر به جای او می‌گیرد، احتیاط واجب آن است که چیزی را برای صغیر گرفته به کسی ندهد (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید).

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۶۹۸.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ فاضل، الاحکام الواضحه، زکات فطره، مسئله ۱۱۹۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۲.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۴؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۰؛ خویی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۰؛ تبریزی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۹.

۸.۴. زکات فطره فردی که بدهکاری

دارد

● آیا زکات فطره بر کسی که مخارج سال خود و عیالاتش را دارد، اما بدهکار است و نمی‌تواند آنها را پرداخت کند، واجب است؟

۱. زکات فطره بنا بر احتیاط، واجب است (آیت الله خویی).^۱

۲. زکات فطره بر او واجب نیست (آیات عظام اراکی، مکارم).^۲

۳. اگر بدهکاری مربوط به امسال باشد، زکات فطره بر او واجب نیست (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، نوری).^۳

۹.۴. زکات فطره کسی که فعلاً

خرج سال را ندارد

● آیا زکات فطره بر کسی که فعلاً خرج سال را ندارد؛ ولی به تدریج به دست می‌آورد، واجب است؟

اگر غیر از آنچه خرج می‌کند، با قرض کردن و مانند آن بتواند زکات فطره را بدهد؛ به طوری که نظم امور او برهم نخورد و موجب حرج و اجحاف نباشد، بنا بر احتیاط واجب باید زکات فطره را بدهد (آیت الله بهجت).^۴

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی شرائط وجوبها.

۴. بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۳؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۲۴.

۴. ۱۰. زکات فطره شخص متمکنی که هنگام وجوب زکات فطره، مالی برای پرداخت ندارد

● تکلیف شخص متمکنی که در روز عید فطر، مال یا وجه نقدی برای پرداخت زکات فطره ندارد، چیست؟

۱. می‌تواند جنسی را هرچندکه زیادترا از زکات قیمت دارد، به عنوان شراکت اهل زکات کنار بگذارد؛ مثلاً ساعت یا لباس و... و بعداً با اطمینان به رضایت آنها سهمشان را پردازد یا اگر می‌تواند قرض خالی از حرج و اجحاف کند (آیت‌الله بهجت).^۱

۲. اگر غنی شود با تمکن از قرض، قرض نمودن لازم است؛ مگر این‌که تحمل منت قرض، حرج باشد، در این صورت صبر کند تا اموال خود را دریافت نماید؛ ولی در موقع پرداخت، نیت ادا و قضا نکند و بقصد قربت مطلقه بدهد (آیت‌الله گلپایگانی).^۲

۴. ۱۱. زکات فطره همسری که در عقد است

● زکات فطره همسری که در عقد است، بر عهده کیست؟

اگر نان‌خور پدر است، بر عهده پدر می‌باشد؛ اما اگر نان‌خور همسرش باشد بر عهده شوهر است، خواه دائم باشد یا موقت و خواه واجب

۱. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۸۸.

۲. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۱، سؤال ۲ و ۳.

النفقه باشد یا نه؛ مثلاً ناشزه باشد (مشهور).^۱

۱۲.۴. زکات فطره همسری که در عده است

● زکات فطره زنی که طلاق رجعی^۲ یا بائن داده شده، بر عهده چه کسی است؟
اگر زن نان خور شوهر حساب شود؛ مثلاً در خانه شوهر مانده و شوهرش خرجی او را می دهد، پرداخت زکات فطره بر شوهر لازم است؛ اما اگر شوهر مخارج او را نمی دهد، در صورتی که نان خور شخص دیگری مثل پدر است، بر عهده پدرش می باشد و اگر نان خور شخصی محسوب نمی شود، در صورت جمع شدن شرائط بر عهده خودش است (مشهور).^۳

۱۳.۴. زکات فطره زن ناشزه

● زنی که از تمکین شوهر خودداری می کند، آیا زکات فطره او از شوهرش برداشته می شود؟
خیر، باید شوهرش زکات فطره او را بدهد؛ مگر آن که نان خور شخص دیگری باشد (مشهور).^۴

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب علیه، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیلة، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۶؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۵؛ الاحکام الواضحه، المبحث الرابع، زکات فطره، مسئله ۱۲۰۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۸.

۲. در طلاق رجعی، نفقه زن در ایام عده بر شوهر واجب می باشد؛ ولی در طلاق بائن، زن نفقه ندارد.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، باب فیمن تجب علیه، مسئله ۱۹.

۴. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۰؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، باب فیمن تجب علیه، مسئله ۳.

۱۴.۴. زکات فطره زنی که شوهرش

خرجی او را نمی‌دهد

● زکات فطره زنی که شوهرش خرجی او را نمی‌دهد، بر عهده چه کسی است؟
 زنی که شوهرش مخارج او را نمی‌دهد؛ چنانچه نان خور شخص دیگری باشد، فطره‌اش بر آن شخص واجب است و اگر نان خور شخص دیگری نیست، در صورت جمع شدن شرائط بر عهده خودش است (مشهور).^۱

۱۵.۴. زکات فطره زن تأمین کننده

مخارج زندگی

● اگر زن جهت نیاز شوهرش در تأمین مخارج زندگی کمک کند، چه کسی باید زکات فطره آنها را بدهد؟

اگر زن نان خور شوهر محسوب شود، باید شوهرش در صورت توانایی زکات فطره خود و همسرش را بدهد و اگر زن نان خور شوهر و شخص دیگری نباشد، باید خودش زکات فطره‌اش را بدهد (رهبر معظم انقلاب).^۲

۱۶.۴. زکات فطره بچه شیرخوار

● زکات فطره طفلی که از مادر یا دایه شیر می‌خورد، بر عهده کیست؟
 فطریه طفلی که از مادر یا دایه شیر می‌خورد،

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۸.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir.

احکام روزه، سؤال ۲۲۹.

به عهده کسی است که مخارج مادریا دایه را می‌دهد؛ ولی اگر مادریا دایه مخارج خود را از اموال طفل برمی‌دارند، فطریه طفل بر کسی واجب نیست (مشهور).^۱

۱۷.۴. زکات فطره حمل (جنین)

● آیا فرزندی که هنوز متولد نشده، زکات فطره دارد؟

جنینی که در رحم مادر قرار دارد، زکات فطره ندارد؛ مگر آنکه قبل از غروب آفتاب شب عید متولد شود و نان خور محسوب گردد که در این صورت، زکات فطره اش واجب است و اگر نوزاد متولد شده، نان خور کسی نباشد؛ مثلاً به نوزاد ارثی رسیده و نفقه اش از همان اموال تأمین می‌شود، فطریه طفل بر کسی واجب نیست (مشهور).^۲

نکته: اگر نوزاد بعد از غروب آفتاب در شب عید فطر متولد شود و نان خور به حساب آید، بنابر احتیاط لازم، باید زکات فطره او پرداخت شود (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی).^۳

۱. عروة الوثقی، ج ۲، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۲۷.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۲؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۳؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۳.

۳. خویی و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب الزکاة، زکاة الفطره؛ جزوه.

۱۸.۴. زکات فطره صغیر یا مجنون

● زکات فطره صغیر یا مجنون برعهده چه کسی است؟

اگر نان خور شخص خاصی است، برعهده اوست و اگر نان خور شخص خاصی نیست؛ مثلاً ولیّ او از اموال خود او خرج می‌کند، زکات فطره از خود و ولیّ او ساقط می‌شود (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، خویی، فاضل، مکارم، نوری).^۱

۱۹.۴. زکات فطره اجیر

● آیا زکات فطره اجیر بر مستأجر می‌باشد؟

۱. اگر در ضمن عقد اجاره شرط شود که نفقه اجیر را مستأجر بدهد و مستأجر هم نفقه اجیر را پرداخت نماید، زکات فطره اجیر بر مستأجر می‌باشد؛ اما اگر شرط کند که مقداری از مخارج او را بدهد؛ مثلاً پولی برای مخارجش بدهد، دادن زکات فطره اجیر بر مستأجر واجب نیست (مشهور).^۲ (آیت‌الله وحید: به عنوان نفقه نباشد.)

۲. اگر نفقه جزئی از مخارج کار باشد، مثل آنچه در هتل‌ها و رستوران‌ها متعارف است و کارکنانی که اجیر کارفرما می‌باشند، از غذایی که توسط کارفرما تهیه شده استفاده می‌کنند و غذای مذکور جزء حقوق (حق‌الزحمه) آنان

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۴.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب علیه، مسئله ۱۶؛

توضیح المسائل مراجع، ج ۲، سؤال ۲۰۱۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۲۹.

محسوب می‌شود، زکات فطره آنان بر عهده خودشان است نه صاحب‌کار (آیت‌الله مکارم).^۱

۳. آنچه در هتل‌ها، مهمان‌خانه‌ها، رستوران‌ها و مانند آن که معمول و متعارف است و کارکنانی که اجیر کارفرما می‌باشند، از غذایی که توسط کارفرما تهیه شده استفاده می‌کنند و غذای مذکور جزء حقوق (حق الزحمه) آنان محسوب می‌شود، زکات فطره آنان بر عهده خودشان است نه صاحب‌کار. همچنین اگر در ضمن عقد اجاره، اجیر با کارفرما شرط نماید که کارفرما علاوه بر پرداخت مال الاجاره، باید مخارج او را نیز بدهد، در این صورت نیز زکات فطره فرد بر عهده خود اوست؛ اما در صورتی که مخارج اجیر به عنوان حقوق یا شرط ضمن عقد بر عهده کارفرما نباشد؛ لکن کارفرما مخارج اجیر را ارفاقاً بپردازد به طوری که فرد مذکور، نان خور کارفرما محسوب شود هر چند به طور موقت^۲، باید فطریه او را بدهد (آیت‌الله سیستانی).^۳

۲۰.۴. زکات فطره دانشجو، سرباز و

زندانی

● فطره دانشجو، سرباز و زندانی و مانند اینها که دولت خرجی آنها را می‌دهد، به عهده چه کسی است؟

دولت تکلیف ندارد؛ در نتیجه این افراد اگر

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب علیه، مسئله ۱۶؛

توضیح المسائل مراجع، ج ۲، ذیل مسئله ۲۰۱۲.

۲. همان، مسأله ۸.

۳. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۱۰.

نان خورشخص خاصی مثل پدر هستند، زکات فطره بر آن شخص خاص لازم است و اگر شرائط در خودشان جمع است:

۱. زکات فطره را خودشان بپردازند (حضرت امام، رهبرمعظم انقلاب، آیات عظام گلپایگانی، فاضل، تبریزی، بهجت، سیستانی، نوری).^۱
۲. بنابر احتیاط واجب، زکات فطره را خودشان بپردازند (آیات عظام مکارم، صافی).^۲

۵۳

فقه

فصل چهارم / احکام زکات فطره

۲۱.۴. زکات فطره کسی که فوت

شده است

● زکات فطره کسی که فوت شده است، بر عهده چه کسی است؟

اگر فرد پیش از غروب شبِ عید فطر بمیرد، واجب نیست فطریه او و خانواده اش را از مال او بدهند (مشهور).^۳

اگر فرد بعد از غروب یا مغرب شب عید فطر^۴ بمیرد:

۱. باید فطریه او و خانواده اش را از مال او بدهند (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، مکارم، نوری).^۵

۲. این که فطریه او و خانواده اش را از مال او

۱. امام، استفتانات، ج ۱، ص ۳۴۵، سؤال ۱۷؛ تبریزی، استفتانات، ج ۱، سؤال ۷۸۰ و ۷۸۱ و ۷۹۲؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۳۱؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۱، سؤال ۶۴۱؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۵، سؤال ۱۹؛ نوری، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۰۲؛ سیستانی، مجموعه استفتانات زکات فطره، مسئله ۱۱؛ موسوعه فقهی جامعه الزهرا، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۲. مکارم، استفتانات، ج ۱، سؤال ۳۶۹؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، سؤال ۵۶۳.
۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۸؛ سیستانی، مجموعه استفتانات زکات فطره، مسئله ۱۵.

۴. با توجه به اختلافی که نسبت به زمان وجوب زکات فطره وجود دارد.
۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۸.

بدهند، خالی از اشکال نیست و مراعات مقتضای احتیاط ترك نشود (آیت الله سیستانی).^۱
 ۳. لازم نیست فطریه او و خانواده اش را از مال او بدهند (آیت الله خویی).^۲

۲۲. ۴. ورود مهمان بعد از زمان وجوب زکات فطره

● فطره مهمانی که در شب عید، بعد از وقت وجوب زکات فطره^۳ آمده است، بر عهده چه کسی است؟

۱. بر خود مهمان است (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، وحید، مکارم، صافی، نوری، زنجانی).^۴
۲. اگر نان خور محسوب شده به احتیاط واجب بر عهده میزبان است و در غیر این صورت، بر عهده خود او است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی).^۵

۲۳. ۴. ورود مهمان قبل از زمان وجوب زکات فطره

● فطره مهمانی که در شب عید فطر قبل از زمان وجوب زکات فطره با رضایت صاحبخانه

۱. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۱۵.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۸.

۳. غروب یا مغرب شب عید فطر (با توجه به اختلافاتی که بحث آن گذشت).

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه؛ امام، تحریر الوسيلة، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۳؛ فاضل، الاحکام الواضحه، مسئله ۱۱۹۹؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۱۱۷۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۷.

۵. خویی و تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۱۱۷۲.

آمده است و نزد وی افطار می‌کند، بر عهده چه کسی است؟

۱. بر عهده میزبان است و انفاق فعلی کافی است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی).^۱

۲. اگر نان خور صاحبخانه به طور مطلق محسوب می‌شود، نه نان خور شب عید، بر عهده صاحبخانه است (آیت‌الله زنجانی).^۲

۳. اگر نان خور صاحبخانه محسوب می‌شود بر عهده صاحبخانه است (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، آیات عظام اراکی، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم).^۳

۴. ۲۴. تعریف نان خور (مدت زمانی که به مهمان نان خور گفته می‌شود)

● مهمان در چه صورت نان خور میزبان محسوب می‌شود؟

۱. صدق انفاق فعلی کافی است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، صافی، نوری).^۴

۱. گلپایگانی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۱؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۲۷؛ صافی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۰؛ ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵.

۲. ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵.

۳. امام، تحریر الوسيلة، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۳؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۲؛ فاضل، الاحکام الوضحه، مسئله ۱۱۹۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۲؛ موسوعه فقهی جامعه الزهراء، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۴. گلپایگانی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۱؛ صافی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۰؛ ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵.

۲. فطره مهمان يك شبه بر عهده خود اوست (رهبر معظم انقلاب).^۱
۳. يك امر عرفی است و عرفاً به مهمان يك شبه نان خور نمی گویند (آیت الله فاضل).^۲
۴. مهمانی که تصمیم دارد مدتی نزد میزبان بماند (آیت الله مکارم: چهار یا پنج روز، کافی است).^۳
۵. اگر قبل از غروب آفتاب وارد شود و تصمیم دارد مدتی طولانی نزد میزبان بماند (آیت الله زنجانی).^۴
۶. مهمان بودن برای مدت کوتاهی کافی است، مثل مهمانی که شب عید را نزد میزبان می ماند (آیات عظام خویی، وحید).^۵
۷. اگر يك روز در منزل صاحبخانه بماند نان خور محسوب می شود. همچنین اگر شب عید فطر یا دو سه شب قبل از آن آمده و تا روز عید فطر در خانه مانده، فطره او به عهده صاحب خانه است (آیت الله تبریزی).^۶
۸. اگر مهمان شب در منزل میزبان بماند و میزبان هم امکانات رفاهی لازم را برایش فراهم نماید و متکفل مخارج او شود؛ هر چند مهمان چیزی نخورد یا با غذای خودش افطار نماید

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۲۶.

۲. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۸۷، سؤال ۳۷؛ موسوعه فقهی جامعه الزهرا، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۳. ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵؛ مکارم، استفتائات، ج ۳، سؤال ۳۴۹.

۴. ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵.

۵. خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۲.

۶. تبریزی، استفتائات، ج ۱، سؤال ۷۷۷ و ۷۷۸.

نان خور محسوب می‌شود (آیت‌الله سیستانی).^۱
 ۹. ملاک وجوب فطره مهمان بر میزبان،

صدق مهمان در وقت مخصوص است؛ یعنی فطره کسی که پیش از برآمدن هلال ماه شوال مهمان شخص دیگری شده، بر میزبان واجب است؛ به شرط آنکه برای خوردن غذا به منزل او آمده باشد، هرچند بعداً مانعی پیش آید که نتواند غذا صرف کند (آیت‌الله بهجت).^۲

۱۰. لازم است مهمان قصد داشته باشد مدتی^۳ نزد میزبان باقی بماند تا به او نان خور گفته شود (حضرت امام).^۴

نکته: به طور کلی برای صدق نان خوردن مهمان و وجوب زکات فطره بر میزبان:

۱. صدق انفاق فعلی کافی است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی، نوری).
 ۲. ماندن یک شب برای نان خوردن کافی است (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).

۳. ماندن یک شب برای نان خوردن کافی نیست (رهبر معظم انقلاب، آیات عظام فاضل، مکارم، زنجانی).

آیا به مهمانی که تنها برای افطاری دعوت

۱. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۸.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۳۴ و ۳۳۳۵.

۳. ایشان مدت خاصی را مشخص نکرده‌اند و متن عروه به این صورت است: «و کذا تجب عن الضیف، بشرط صدق کونه عیالاً له و إن نزل علیه فی آخر یوم من رمضان، بل و إن لم یأکل عنده شیئاً، لکن بالشرط المذكور و هو صدق العیلوله علیه عند دخول لیلة الفطر، بأن یكون بانئاً علی البقاء عنده مدّة و مع عدم الصدق تجب علی نفسه.»

۴. عروه الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه.

شده و شب نمی ماند، نان خور صدق می کند؟

۱. به مهمانی که تنها برای افطاری دعوت شده و شب نمی ماند، نان خور صدق نمی کند (رهبر معظم انقلاب، آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، زنجانی).^۱

۲. اگر پیش از برآمدن هلال ماه شوال مهمان شده است، فطره اش بر میزبان واجب است، به شرط آنکه برای خوردن غذا به منزل او آمده باشد، هرچند بعداً مانعی پیش آید که نتواند غذا صرف کند (آیت الله بهجت).^۲

۳. ملاک وجوب فطریه مهمان بر میزبان این است که مهمان نان خور میزبان محسوب شود و آن با انفاق فعلی محقق می شود (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، صافی).^۳

۴. ۲۵. شک در نان خوردن

● اگر فرد شک کند، آیا عرفاً نان خور کسی است که شب عید فطر مهمان او شده یا خیر، تکلیف زکات فطره او به عهده چه کسی است؟

۱. احتیاط آن است که هر دو فطره را بدهند؛ ولی می توانند توافق کنند و یکی با اذن و وکالت دیگری به قصد فطره ای که واقعاً بر یکی از آنها است، بپردازد (آیت الله فاضل).^۴

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۲۵؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۲؛ ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵؛ موسوعه فقهی جامعه الزهرا، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۲. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۲۷.

۳. گلپایگانی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۱؛ صافی، هدایة العباد، مسئله ۱۵۸۰.

۴. فاضل، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۱۷، سؤال ۶۷۷.

۲. چنانچه یکی از آن دو با اجازه دیگری زکات فطره را به نیت کسی که واقعاً زکات فطره برعهده اوست بدهد، کافی است و بر دیگری پرداخت مجدد زکات فطره لازم نیست (آیات عظام سیستانی، زنجانی).^۱

۴. ۲۶. اختلاف نظر مراجع مهمان و میزبان، در پرداخت زکات فطره

هرگاه میزبان مقلد مرجعی باشد که فطریه مهمان را برعهده میزبان نمی‌داند و مهمان نیز مقلد مرجعی است که فطریه مهمان را برعهده میزبان می‌داند، تکلیف فطریه مهمان چیست؟

۱. برعهده هیچ کدام نیست (آیت‌الله مکارم).^۲
۲. احتیاط آن است هر دو، فطره را بدهند؛ ولی می‌توانند توافق کنند و یکی با اذن و وکالت دیگری به قصد فطره‌ای که واقعاً برعهده یکی از آنها است، بپردازد (آیت‌الله فاضل).^۳
۳. احوط آن است که مهمان فطره خود را بدهد و با فرض اینکه میزبان، با استناد به فتوای مجتهد خود فطره را پرداخت نمی‌کند، به عهده مهمان است (آیت‌الله اراکی).^۴

● اگر میزبان مقلد مرجعی است که فطریه مهمان را برعهده میزبان می‌داند و مهمان مقلد مرجعی است که فطریه مهمان را برعهده میزبان

۱. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۱۹؛ ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۵.
۲. استفتائات، ج ۳، سؤال ۳۵۱.
۳. فاضل، استفتائات، ج ۳، ص ۲۱۵، سؤال ۶۶۹؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، ص ۲۱۷، سؤال ۶۷۷.
۴. اراکی، استفتائات، زکات فطره، سؤال ۶.

- نمی‌داند تکلیف زکات فطره چیست؟
۱. هردو باید پردازند و مانعی ندارد که یکی از آن دو از دیگری اجازه بگیرد، اصالتاً و نیابتاً فطریه را پردازد (آیت‌الله مکارم).^۱
  ۲. یکی با اذن دیگری پردازد (آیت‌الله بهجت).^۲

۲۷.۴. خروج مهمان قبل از زمان وجوب زکات فطره

● اگر مهمان چند روز در منزل میزبان بماند و نزدیک غروب شب عید فطر بیرون برود و بعد از مغرب و نماز برگردد، آیا فطریه او بر میزبان واجب می‌شود؟

۱. بله، برعهده میزبان است (آیت‌الله گلپایگانی).^۳
۲. فطره کسی که پیش از برآمدن هلال ماه شوال مهمان می‌شود، بر میزبان واجب است، به شرط آن که برای خوردن غذا به منزل او آمده باشد؛ حتی اگر مانعی پیش آید که نتواند غذا صرف کند (آیت‌الله بهجت).^۴
۳. اگر پیش از مغرب از خانه بیرون رفته به طوری که در مغرب مهمان او حساب نمی‌شود، فطره او به عهده صاحبخانه نیست (آیت‌الله نوری).^۵

۱. مکارم، استفتانات، ج ۳، سؤال ۳۵۲.

۲. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۲۸.

۳. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۴، سؤال ۱۱.

۴. بهجت، استفتانات، ج ۲، مسئله ۳۳۳۴.

۵. نوری، استفتانات، ج ۱.

۲۸. ۴. فرستادن غذا برای افراد در شب

عید فطر

● اگر شب عید فطر، فردی غذا هدیه دهد، آیا زکات فطره بر او واجب است؟
در صورتی که این نوع هدیه مستمر نبوده و صدق نان خور یا مهمان بر او نکند، فطره او بر هدیه دهنده واجب نیست، هر چند با مال او افطار کرده باشد (آیت الله بهجت) ^۱.

۲۹. ۴. مهمانی گرفتن در شب عید

فطره غیر از منزل

● اگر شخصی شب عید فطر در مسجد یا سالن پذیرایی طعام دهد، آیا زکات فطره آنها را باید پرداخت نماید؟
۱. خیر، اگر صدق عیال یا مهمان نمی‌کند (آیت الله بهجت) ^۲.
۲. بله، زکات فطره آنها را پرداخت نماید (آیات عظام گلپایگانی، نوری) ^۳.
۳. بله، اگر صدق عیال یا مهمان می‌کند (آیت الله اراکی) ^۴.

۱. بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۶۶؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۳۶.

۲. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۳۹.

۳. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۲۳۹، سؤال ۶۷۹، ص ۲۴۰، سؤال ۶۸۱؛

نوری، استفتانات، ج ۱، سؤال ۲۴۶.

۴. اراکی، استفتانات، زکات فطره، سؤال ۲.

۴. ۳۰. مهمانی گرفتن در شب عید فطر به طور مشترک

● اگر دونفر شب عید فطر مهمان دعوت کنند، آیا زکات فطره مهمان به طور مساوی بین آن دو تقسیم می شود؟
در صورت وجوب، هرکدام سهم خود را می دهد (آیت الله بهجت) ۱.

۴. ۳۱. فطریه دو خانواده که از غذای یکدیگر تناول کرده اند

● دو خانواده شب عید فطر از غذای یکدیگر تناول می کنند، آیا فطریه آنها به گردن دیگری می افتد؟
خیر (آیت الله بهجت) ۲.

۴. ۳۲. پرداخت زکات فطره بجای شخص دیگر

● در صورت وجوب زکات فطره بر عهده دیگری، اگر شخص خودش زکات فطره را به صورت تبرعی بدهد آیا وجوب زکات فطره از آن فرد ساقط می شود؟
۱. پرداخت زکات فطره بدون اذن:

الف. ساقط نمی شود (مشهور) ۳.

ب. محل اشکال است و بنا بر احتیاط واجب، ساقط نمی شود (حضرت امام و آیات عظام

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۴۰.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۴۱.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۵ و ۶؛

توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۷.

بِهَجْت، نوری).^۱

۲. پرداخت زکات فطره با اذن:

الف. زکات فطره ساقط می‌شود (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، زنجانی).^۲

ب. بنابر احتیاط واجب، ساقط نمی‌شود (آیت‌الله گلپایگانی).^۳

۶۳

فِطْرَة

فصل چهارم / احکام زکات فطره

۴. ۳۳. مهمانی که بدون رضایت صاحبخانه آمده است

● زکات فطره مهمانی که شب عید، قبل از زمان وجوب و بدون رضایت صاحبخانه، آمده است و مدتی نزد او بوده، برعهده چه کسی است؟

۱. برعهده صاحبخانه است (آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، نوری).^۴
۲. اگر نان خور صاحبخانه محسوب شود، برعهده میزبان و صاحبخانه است (حضرت امام، آیت‌الله سیستانی).^۵

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۷؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۵ و ۶؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۹.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۵ و ۶؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی من تجب علیه، مسئله ۹؛ ذیل توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۷؛ تبریزی، استفتائات، ج ۱، ص ۱۶۲، سؤال ۷۸۲؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۱۸؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۵ و ۶.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۷؛ موسوعه فقهی جامعه الزهراء، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۷؛

۳. بنابر احتیاط واجب، برعهده صاحبخانه است (آیات عظام تبریزی، فاضل، صافی، مکارم، زنجانی).^۱

۴. بنابر احتیاط واجب، زکات فطره را هم صاحبخانه و هم مهمان بدهد (آیت الله وحید).^۲

۵. وجوب فطره بر صاحبخانه محل اشکال است و أظهر عدم وجوب است (آیت الله خویی).^۳

۴. ۳۴. شخصی که از روی اکراه و جبر مهمان صاحبخانه شده است

● زکات فطره شخصی که از روی اکراه و اجبار در شب عید فطر مهمان صاحبخانه شده است، برعهده چه کسی است؟

حکم مسأله قبل را دارد (مشهور).^۴

توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۶؛ موسوعه فقهی جامعه الزهرا، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۶.

۲. وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۳.

۳. خویی، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۰۴.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۱۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۱۳.

فصل پنجم:
مصرف زکات فطره

۱.۵. مصارف زکات فطره

● زکات فطره چگونه مصرف می‌شود؟

۱. زکات فطره را می‌توان، در هشت صورت مصارف زکات، استفاده نمود و احتیاط مستحب است به فقرای شیعه داده شود (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، آیات عظام اراکی، خوبی، تبریزی، فاضل، بهجت، زنجانی، نوری).^۱

۲. بنابر احتیاط واجب، زکات فطره فقط به فقرای شیعه داده شود (آیات عظام گلپایگانی، صافی، سیستانی، مکارم، وحید).^۲

گاهی بعضی از مؤسسات خیریه، افرادی را برای جمع‌آوری زکات فطره به نقاط مختلف شهر می‌فرستند و با آنان قرارداد می‌بندند، هر مقدار زکات فطره جمع‌آوری کردید؛ مثلاً ۱۰ درصد زکات فطره را بابت سهم عاملین علیها، به عنوان اجرت کار و حق الزحمه، قرار می‌دهند، آیا این کار جایز است؟

بنابر احتیاط واجب، مصرف زکات فطره فقط برای فقرا و مساکین می‌باشد؛ لذا مؤسسات خیریه چنین اختیاری ندارند (آیت‌الله سیستانی).^۳

۶۷

فقه

فصل پنجم / مصرف زکات فطره

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۵؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، مصرف زکات فطره؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ خوبی و تبریزی، منهاج‌الصالحین، ج ۱، مصرف زکات فطره، قبل از مسئله ۱۱۸۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۴.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، مصرف زکات فطره؛ سیستانی و وحید، منهاج‌الصالحین، مصرف زکات فطره، قبل از مسئله ۱۱۸۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۴.

۳. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، استفتائات، سؤال ۳.

۲.۵. پرداخت زکات فطره به مرجع

تقلید

• آیا می‌توان زکات فطره را به مرجع تقلید داد؟

بله، بهتر است زکات فطره به مرجع تقلید یا وکلای وی داده شود، مخصوصاً اگر ایشان آن را طلب کنند (مشهور).^۱

۳.۵. مقدم بودن افراد برای دریافت

زکات فطره

• در پرداخت زکات فطره مقدم داشتن چه کسانی بهتر است؟

۱. اختصاص زکات فطره به خویشاوندان؛ همسایگان؛ کسانی که به خاطر دین ترك وطن کرده‌اند؛ فقها؛ خردمندان و... که دارای امتیازاتی باشند؛ مستحب است (رهبر معظم انقلاب).^۲
۲. در پرداخت زکات فطره، مستحب است انسان، ابتدا خویشان فقیر؛ بعد همسایگان فقیر و بعد اهل علم فقیر را بر دیگران مقدم بدارد و اگر دیگران از جهتی برتری داشتند، آنان را مقدم بدارد (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، صافی، نوری، زنجانی).^۳

۱. عروة الوثقی، ج ۲، مبحث زکات، فصل فی بقیة الاحکام، الاولی و زکات فطره، مصرف زکات فطره، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، مبحث زکات القول فی بقیة احکام الزکاة، مسئله ۵؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مصرف زکات فطره، مسئله ۱۱۸۵؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۶۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۶۶؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۴۸.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۴۴.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی مصرفها، مسئله ۵؛ امام، تحریر الوسیلة،

۳. در پرداخت زکات فطره، مستحب است فرد، خویشان و همسایگان فقیر خود را بر دیگران مقدم دارد و مستحب است اهل علم و فضل را در صورت نیاز بر دیگران مقدم بدانند (آیت الله مکارم).^۱

۴. در پرداخت زکات فطره، مستحب است فرد، خویشان و همسایگان فقیر خود را بر دیگران مقدم دارد و سزاوار است که اهل علم و دین و فضل را در دادن زکات فطره بر دیگران مقدم دارد (آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۲

۴.۵. تعریف فقیر

● به چه کسی فقیر شرعی گفته می شود؟
شخصی که مخارج سال خود و خانواده اش را ندارد و شغلی هم ندارد که بتواند مخارج سال خود و خانواده اش را از آن تأمین نماید، فقیر گویند (مشهور).^۳

۱. زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۱.
۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی مصرفها، مسئله ۵؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۱.
۳. منهاج الصالحین (خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید)، زکات فطره، م ۱۱۸۲.
۴. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، الاول؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، مبحث زکات، اصناف مستحقین زکات؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، اصناف زکات؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۲.

۵.۵. شک در فقر

● آیا به کسی که ادّعی فقر دارد، می‌توان زکات فطره داد؟

۱. اگر فرد به فقیر بودن شخصی یقین یا اطمینان داشته باشد، می‌تواند در صورت فراهم بودن سایر شرایط استحقاق در شخص مذکور، به او زکات فطره بدهد (مشهور).^۱
۲. به کسی که قبلاً فقیر بوده و حال نیز می‌گوید فقیرم و شک در زوال فقرش باشد: الف. هر چند از گفته او اطمینان پیدا نشود، می‌توان به او زکات فطره داد (مشهور).^۲
- ب. اگر از گفته او اطمینان یا گمان پیدا شود، می‌توان به او زکات فطره داد (آیت‌الله بهجت).^۳
۳. به کسی که قبلاً فقیر نبوده است و حال می‌گوید فقیرم:

الف. بنابر احتیاط واجب، نمی‌شود زکات فطره داد (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی، نوری).^۴

۱. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۰؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۲۵.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۰؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۱.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ گلپایگانی،

- ب. نمی شود زکات فطره داد (زنجانی).^۱
- ج. می توان پرداخت، اگر وثوق و اطمینان پیدا شود (مقام معظم رهبری، آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، وحید، نوری).^۲
- د. بنابر احتیاط، اگر وثوق و اطمینان پیدا شود می توان پرداخت (صافی).^۳
- ه. می شود، اگر علم یا اطمینان به فقر او پیدا شود (سیستانی).^۴
۴. به کسی که قبلاً مجهول الحال بوده و حال می گوید فقیرم:
- الف. جایز است زکات فطره داده شود (خویی، تبریزی).^۵
- ب. بنابر احتیاط واجب، نمی شود زکات فطره داد (مشهور).^۶
- ج. می شود داد، اگر از ظاهر حال او ظن به

هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۲؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۲.

۱. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ تبریزی، مسائل منتخبه، مسئله ۵۵۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۲.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۴۹.

۳. صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

۴. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۲.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ تبریزی، مسائل منتخبه، مسئله ۵۵۲.

۶. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۰؛ سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۲.

صدق پیدا شود (حضرت امام، گلپایگانی^۱، اراکی، مکارم)^۲
 د. می‌توان داد، اگر وثوق و اطمینان پیدا شود
 (فاضل، سیستانی، وحید، صافی، نوری)^۳.

۵.۶. شرایط فقیر برای دریافت زکات فطره

- چه شرایطی برای پرداخت زکات فطره به فقیر لازم است؟
  - ۱. فقیر شراب‌خوار، بی‌نماز و متجاهر به فسق نباشد.
  - ۲. زکات فطره در مسیر حرام مصرف نشود.
  - ۳. شیعه دوازده امامی بودن.
  - ۴. فقیر واجب‌النفقه نباشد.
  - ۵. سید یا عام بودن فقیر.
- (احکام مربوط به موارد مذکور به تفصیل در مسأله آینده خواهد آمد).

۵.۷. عدالت فقیر

- آیا کسی که زکات فطره را می‌گیرد، باید عادل باشد؟
- خیر، لازم نیست عادل باشد و به فقیری که مجهول‌الحال است و اطلاع از عدالت و فسق او

۱. ایشان در حاشیه بر عروة، ظن را کافی نمی‌دانند.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۲.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۰؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مبحث زکات، مسئله ۱۱۳۹؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱.

نداریم می شود زکات فطره داد (مشهور).^۱

۵.۸. گناه کار بودن فقیر

● آیا می توان زکات فطره را به گناه کار پرداخت؟

توضیح اجمالی جواب:

به طور کلی به شرابخوار و کسی که آشکارا معصیت می کند و همچنین کسی که فطره را در معصیت مصرف می کند، بنابر فتوا یا احتیاط نمی توان زکات فطره داد (مشهور).^۲

توضیح تفصیلی جواب:

۱. بی نماز:

الف. بنابر احتیاط واجب، به بی نماز زکات فطره داده نشود (حضرت امام^۳، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۴

به قدر ضرورت به بی نماز و بدحجابی که علیل است و قدرت انجام کار ندارد، می توان زکات فطره داد (مقام معظم رهبری، بهجت).^۵

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۰؛ عروة الوثقی، زکات فطره، فصل فی مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اوصاف المستحقین، الثاني؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۳.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، باب مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۳، بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۶۶.

۳. عبارت تحریر الوسيلة بصورت زیر است: «أن لا يكون شارب الخمر علی الأحوط بل غیر متجاهر بمثل هذه الكبيرة علی الأحوط.»

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، فصل فی مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی اوصاف المستحقین، الثاني؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۳.

۵. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۶۶ و ۳۳۶۷؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.

به فقیری که نماز نمی‌خواند؛ اما، مریض و علیل است و قدرت انجام کار ندارد؛ به شرط آنکه مؤمن باشد، می‌توان زکات فطره داد (گلپایگانی).^۱

۲. شرابخوار:

الف. به شرابخوار زکات فطره داده نشود (خویی).^۲

ب. بنابر احتیاط واجب، به شرابخوار زکات فطره داده نشود (مشهور).^۳

ج. احتیاط مستحب، به شرابخوار زکات فطره داده نشود (اراکلی).^۴

۳. انجام دادن معصیت به صورت آشکار:

الف. بنابر احتیاط واجب، به فردی که آشکارا معصیت می‌کند، زکات فطره داده نشود (گلپایگانی، خویی، تبریزی، فاضل، بهجت، سیستانی، وحید، صافی).^۵

ب. بنابر احتیاط واجب، به شخصی که آشکارا معصیت کبیره می‌کند، زکات فطره داده نشود (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، آیات عظام مکارم، نوری، زنجانی).^۶

۱. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۵، سؤال ۱۸.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ المستند فی شرح العروة الوثقی، ج ۲۴، ص ۴۸۴، مسئله ۲۸۶۹.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۳.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶.

۶. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir احکام روزه، سؤال ۲۴۰؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ امام،

۵.۹. مصرف زکات فطره در معصیت

آیا می‌توان زکات فطره را به فردی که در معصیت مصرف می‌کند، پرداخت نمود؟ خیر، به شخصی که فطره را در معصیت مصرف می‌کند، نباید زکات فطره داد (مشهور).^۱

۵.۱۰. ضرورت شیعه بودن

● آیا به فقیری که اهل تستن است، زکات فطره می‌رسد؟

۱. اگر در شهر از فقرای شیعه کسی نباشد، می‌توان به مستضعفین^۲ اهل خلاف (مسلمانان دیگر) زکات فطره داد (حضرت امام، آیات عظام خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم).^۳ (وحید: هرچند نباید به ناصبی داده شود).^۴

۲. اگر در شهر خودش فقیر شیعه نباشد، مال خود را به شهر دیگری ببرد و در آنجا به قصد زکات فطره به شیعه بدهد. اگر آنجا نیز از فقرای شیعه کسی نباشد، می‌توان به مستضعفین اهل خلاف (مسلمانان دیگر) زکات فطره داد (گلپایگانی، صافی).^۵

تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۶.

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۳۴.

۲. مراد از مستضعف، مستضعف فکری و اعتقادی می‌باشد که مذهب حق بر او پوشیده مانده است و قاصر محسوب می‌گردد.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی مصرفها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ خویی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، مصرف زکات فطره، مسئله ۱۱۸۴.

۴. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، مصرف زکات فطره، مسئله ۱۱۸۴.

۵. گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۴۹ و ۱۵۹۸؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱.

۳. چنانچه در شهر از فقرای شیعه کسی نباشد، می‌توان به فقرای دیگر مسلمانان زکات فطره داد؛ ولی در هر صورت، نباید به ناصبی داد (سیستانی).^۱

۴. به فقیر مستضعف، یعنی کسی که نه اهل ولایت است و نه دشمن شیعه، پرداخت زکات فطره جایز است (بهجت).^۲

۱۱.۵. پرداخت زکات فطره به شخص معتاد

● آیا دادن زکات فطره به فقرایی که معتادند و می‌دانیم مقداری از آن را خرج اعتیاد خود می‌کنند، جایز است؟

خلاف احتیاط است (بهجت).^۳

● آیا کسی که معتاد به مواد مخدر و عائله‌مند است، می‌توان زکات فطره را برای خرج عائله‌اش به شخص مطمئنی داد تا به مصرف برساند؟

به مقدار ضرورت معاش مانعی ندارد (گلپایگانی).^۴

مسئله ۱۵۴۸ و ۱۵۹۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۴.
 ۱. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، مصرف زکات فطره، مسئله ۱۱۸۴؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۲۱.
 ۲. بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۸۳.
 ۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۶۲.
 ۴. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۲۳۳، سؤال ۶۶۱.

۱۲.۵. پرداخت زکات فطره به واجب

النفقه

● پرداخت زکات به واجب النفقه (مخارج کسانی که خرجشان بر انسان واجب است) با فراهم بودن سایر شرایط چگونه است؟

۱. جهت مصرف در نفقات واجب:

الف. انسان نمی‌تواند به آنها زکات پرداخت نماید و فرقی هم ندارد که تمکن پرداخت نفقه داشته و یا نداشته باشد (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، گلپایگانی، اراکی، صافی، نوری، زنجانی).^۱

ب. اگر شخص از پرداخت نفقه عاجز باشد، می‌تواند از زکات فطره نفقه آنها را بدهد و در صورت تمکن نمی‌تواند (خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم).^۲

ج. بنابر احتیاط، اگر شخص از پرداخت نفقه عاجز باشد و بنابر فتوا، در صورت تمکن، نمی‌تواند از زکات فطره، نفقه آنها را بدهد (فاضل).^۳

۲. جهت مصرف در نفقات توسعه‌ای^۴:

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۴۱؛ عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث، مسئله ۱۹؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۵۰ (ایشان در حاشیه عروة می‌فرمایند: <در صورت عجز می‌توان زکات داد>؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۵۰؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۴۹.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث و مسئله ۱۹؛ خویی، تبریزی، وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، مسئله ۱۱۵۰.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث و مسئله ۱۹.

۴. منظور از نفقات توسعه‌ای، نفقات اشخاص واجب النفقه است که پرداخت آن بر انسان واجب نباشد.

- الف. می‌توان به آنها زکات پرداخت کرد (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، اراکی، فاضل، بهجت، مکارم).^۱
- ب. اگر شخص از پرداخت نفقه توسعه‌ای عاجز باشد، می‌تواند از زکات فطره نفقه آنها را بدهد و در صورت تمکن نمی‌تواند (گلیایگانی، سیستانی، صافی).^۲
- ج. نمی‌توان به آنها زکات فطره پرداخت کرد (خویی، تبریزی).^۳
- د. بنا بر احتیاط، نمی‌توان به آنها زکات فطره پرداخت کرد (وحید، نوری).^۴
۳. جهت مصرف در غیر نفقات واجب و توسعه‌ای^۵:
- انسان می‌تواند به آنها زکات فطره پرداخت نماید؛ مثلاً به پسرش که توانایی پرداخت مخارج همسرش را ندارد، زکات فطره بدهد تا صرف همسرش کند (مشهور).^۶

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۱؛ عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۹.

۲. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث؛ گلیایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۵۰؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۵۰.

۳. خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث (نک: عبارت منهاج بصورت «احوط ان لم یکن اقوی» می‌باشد).

۴. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث.

۵. غیر نفقات واجب و توسعه‌ای مانند نفقه ربیبه.

۶. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، کتاب زکات، فی اوصاف المستحقین، الثالث؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۴۹.

۱۳.۵. پرداخت زکات فطره به سید

● آیا غیر سید می‌تواند زکات فطره‌اش را به سید بدهد؟

کسی که سید نیست، نمی‌تواند به سید زکات فطره بدهد؛ حتی، اگر نان‌خور او سید باشد نمی‌تواند فطریه او را به سید دیگری بدهد؛ اما، فردی که سید است می‌تواند زکات فطره خود را به فقیر سید یا غیر سید پردازد؛ حتی، اگر میزبان [سید] مهمان‌های غیر سید داشته باشد و فطریه آنها بر او واجب باشد، می‌تواند آن را به فقیر سید بدهد (مشهور).^۱

● آیا خانم غیر سیده که شوهر سیدش فوت کرده و خود سرپرست خانواده شده، می‌تواند فطریه غیر سادات را بگیرد و خرج فرزندان نیازمندش که سید هستند، نماید؟ می‌تواند خودش آن را تملک کند و بعداً برای آنها خرج نماید (آیت‌الله مکارم).^۲

● آیا غیر سادات می‌توانند به زن سیده‌ای که دارای چند فرزند غیر سید است، زکات فطره بدهند تا آن زن خرج بچه‌ها کند؟
۱. برحسب ظاهر، دادن زکات فطره به مقداری که او برای این اطفال صرف می‌کند، جایز است (بهجت).^۳

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir احکام روزه، سؤال ۲۴۶ و ۲۴۷؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فیمن تجب عنه، مسئله ۷؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فیمن تجب علیه، مسئله ۸؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، فصل مصرف زکات فطره، مسئله ۱۱۸۳؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۰۹.
۲. مکارم، استفتائات، ج ۳، سؤال ۳۶۶.
۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۶۱.

۲. غیر سید می‌تواند فطره خود را به بچه‌ها بدهد؛ به این صورت که در اختیار زن سیده قرار داده تا خرج بچه‌هایش کند (فاضل).^۱

۱۴.۵. پرداخت زکات فطره به طفل

● چگونه می‌توان زکات فطره را به طفل فقیر شیعه داد؟

۱. به مصرف او برساند (مشهور).^۲
۲. این کار با اذن ولی طفل انجام شود (گلیایگانی، صافی، زنجانی؛ با رضایت ولی طفل).^۳
۳. در صورتی که به ولی طفل دسترسی دارد، بنابر احتیاط واجب به وسیله ولی یا به اذن او به مصرف طفل برساند (وحید).^۴
۴. با پرداخت زکات فطره به ولی شرعی طفل (پدر یا پدربزرگ) ملك طفل نماید (مشهور).^۵

۱۵.۵. پرداخت زکات فطره به عنوان

هدیه

● آیا جایز است زکات فطره را، به عنوان هدیه، به فقیر داد؟

ظاهراً می‌تواند به صورت هدیه پرداخت کند؛ به طوری که دروغ نشود؛ ولی، باید هنگام

۱. فاضل، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۸۷، سؤال ۳۶.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۶۱.

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۵.

۴. وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۶۱.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۶۰.

پرداخت قصد زکات فطره داشته باشد و گفتن لازم نیست (مشهور).^۱

۵. ۱۶. مکان پرداخت زکات فطره

● اگر شخصی هنگام وجوب زکات فطره در شهری و اموال یا وطن او در شهر دیگری باشد، زکات فطره را در کدام شهر پرداخت نماید؟

۱. بهتر است، در همان شهری که زکات بر او واجب شده پرداخت کند؛ هرچند، خود فرد یا وکیلش می‌تواند زکات فطره را از اموال وی در شهر دیگر جدا نموده و به مستحق‌های همان شهر پرداخت کند (گلیایگانی، اراکی، خویی، فاضل، نوری).^۲

۲. بعضی از فقها گفته‌اند: «بهتر است زکات فطره را در همان شهری که تکلیف واجب شده است، پرداخت نمایند»؛ ولی این افضلیت محل تأمل است (حضرت امام).^۳

● اگر انسان در شهری و خانواده‌اش در شهر دیگری باشد، زکات فطره را در کدام شهر پرداخت نماید؟

در شهر خودش اولویت دارد (بهجت).^۴

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir.
احکام روزه، سؤال ۲۴۳؛ عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، فصل فی اصناف المستحقین، مسئله ۱۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۳۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۵۲.
۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۵.
۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۵.
۴. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۷۰.

۵. ۱۷. انتقال زکات فطره

● آیا بردن زکات فطره به شهر دیگری جایز است؟

۱. اگر زکات فطره را کنار نگذاشته است، می‌تواند مال خود را به جای دیگری بفرستد و بعد از وصول در آنجا، به قصد زکات فطره به مستحق بدهد و یا مالی را که در شهر دیگر دارد، به نیت زکات فطره پرداخت نماید (مشهور).^۱
 ۲. اگر زکات فطره را کنار گذاشته است؛ ولی فقیر در شهرش پیدا نمی‌شود:

الف. انتقال آن به جای دیگر جایز است (مشهور).^۲

ب. چنانچه امید نداشته باشد که بعداً بتواند به مصرف برساند؛ باید آن را به شهر دیگر ببرد و به مصرف فطره برساند و بنابر احتیاط واجب مخارج بردن به آن شهر را از فطره بر ندارد و اگر فطره تلف شود ضامن نیست (زنجانی).^۳

۳. اگر زکات فطره را کنار گذاشته است و فقیر در شهرش پیدا می‌شود:

الف. احتیاط واجب آن است، به جای دیگر نبرد (مشهور).^۴ (تبریزی؛ مگر اینکه حاکم شرع

۱. عروة الوثقی، ج ۲، مبحث زکات، فصل فی بقیة احکام الزکاة، الثانية عشر؛ خوبی، تبریزی، سیستمی و وحید، منهاج الصالحین، فصل وقت اخراج زکات فطره، مسئله ۱۱۸۲؛ کلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۲، سؤال ۷.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۷؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۴ و مبحث زکات، فصل فی بقیة احکام الزکاة، العاشرة؛ خوبی، تبریزی، سیستمی و وحید، منهاج الصالحین، فصل وقت اخراج زکات فطره، مسئله ۱۱۸۲ و ۱۱۵۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۷۵.

۳. شبیری، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۴۳.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۴؛ امام، تحریر

مطالبه کند).^۱

احتیاط واجب این است، با وجود فقیر انتقال ندهد؛ مگر اینکه بخواهد به امام علیه السلام یا نائب خاص و یا نائب عام (حاکم شرع) پرداخت نماید (سیستانی، مکارم).^۲

احتیاط مستحب آن است، به جای دیگر نبرد (اراک، بهجت).^۳

می تواند به شهر دیگری ببرد؛ ولی، اگر بدون اجازه حاکم شرع آن را به شهر دیگری ببرد و تلف شود، باید عوض آن را بدهد (زنجانی).^۴

اگر زکات فطره را با وجود مستحق در شهر، انتقال دهد و آن را در شهر دیگری پرداخت نماید، آیا زکات فطره او ادا می شود؟

اگر به مستحق برساند، کافی است و نیاز به پرداخت مجدد زکات فطره نیست (مشهور).^۵

اگر زکات فطره را با وجود مستحق در شهر، انتقال دهد و آن زکات تلف شود، تکلیف چیست؟

الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی وقت وجوبها، مسئله ۳؛ خوبی و تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، فصل وقت اخراج زکات فطره، مسئله ۱۱۸۲؛ کلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۷؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۵؛ مؤسسه فقهی جامعه الزهراء، مجموع احکام ۳، مبحث روزه، زکات فطره.

۱. تبریزی، استفتانات، ج ۱، سؤال ۷۸۸.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۴؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، فصل وقت اخراج زکات فطره، مسئله ۱۱۸۲.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۵؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۹۶.

۴. شبیری، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۴۳.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، مبحث زکات، فصل فی بقیة احکام الزکاة، الحادية عشر؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی بقیة احکام الزکاة، مسئله ۱۱؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مسئله ۱۱۵۶؛ تبریزی، استفتانات، ج ۱، سؤال ۷۸۸؛ سیستانی، مجموعه استفتانات زکات فطره؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۷۶.

فرد، ضامن زکات فطره است و لازم است عوض آن را به مستحق بدهد (مشهور، بهجت [بنابر احتیاط]).

● اگر انسان فطریه را از اموالی که در غیر شهر محل تکلیف زکات فطره دارد، کنار بگذارد آیا می‌تواند آن را به شهر محل تکلیف یا مکان دیگر انتقال دهد؟

در صورت انتقال دادن زکات فطره از محلی که آن را کنار گذاشته و تلف شدن آن با وجود مستحق، فرد، ضامن زکات فطره است (حضرت امام، گلپایگانی، اراکی، خویی، فاضل، مکارم، نوری).^۲

● آیا می‌توان به فقیری که از محل دیگری آمده است، زکات فطره داد؟
بله، دادن زکات فطره به فقیری که از محل دیگری آمده اشکال ندارد (گلپایگانی، بهجت).^۳

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۴؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، فصل وقت اخراج زکات فطره، مسئله ۱۱۸۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۵.
۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۵.
۳. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۲، سؤال ۷؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۶۰.

فصل ششم:
جنس و مقدار زکات فطره

۱.۶. نوع جنس زکات فطره

● زکات فطره از چه جنسی باید باشد؟

۱. برای هرنفر سه کیلو از خوراک مردم مانند: گندم، جو، خرما، کشمش، برنج، ذرت و یا مانند اینها به مستحق داده شود و لازم نیست قوت غالب باشد (رهبر معظم انقلاب).^۱

۲. معیار جنس زکات فطره چیزی است که هر قوم یا منطقه ای به طور متعارف با آن تغذیه می کنند و برای غلات اربعه به طور مطلق جایز است (حضرت امام، فاضل، نوری).^۲

۳. قوت مثل: گندم، جو، خرما، کشمش، برنج، ذرت و مانند اینها کفایت می کند (خویی، تبریزی).^۳

۴. بنابر احتیاط واجب، از نوع غذای مردم آن محل اعمّ از: گندم، جو، خرما، برنج، ذرت و مانند اینها به مستحق بدهد (وحید).^۴

۵. از نوع غذای مردم آن محل اعمّ از: گندم، جو، خرما، برنج، ذرت و مانند اینها به مستحق بدهد (سیستانی، مکارم، زنجانی، بهجت).^۵ احتیاط لازم آن است که از

۱. پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۲ و ۲۳۳.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۳. خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۴. وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۰۸.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ سیستانی، منهاج الصالحین.

غذاهایی که در شهرش معمول نیست ندهد؛ هر چند گندم، جو، خرما یا کشمش باشد.)

۶. قوت غالب بیشتر مردم مانند: گندم، جو، خرما، کشمش، برنج، ذرت و مانند اینها کفایت می‌کند (گلپایگانی، اراکی، صافی).^۱

● آیا لازم است زکات فطره از غلات اربعه (گندم، جو، خرما و کشمش) باشد؟

۱. لازم نیست (حضرت امام، گلپایگانی،

اراکي، خویی، تبریزی، فاضل، صافی، نوری).^۲

۲. باید از نوع غذای مردم شهر باشد (بهجت،

سیستانی، مکارم، زنجانی).^۳ (سیستانی: احتیاط

لازم آن است که از غذاهایی که در شهرش

معمول نیست ندهد؛ هر چند گندم، جو، خرما

یا کشمش باشد).^۴

۳. بنابراین احتیاط واجب از غذای معمول شهرش

باشد (وحید).^۵

● آیا پرداخت نان در زکات فطره کافی است؟

۱. اشکال دارد (حضرت امام، آیات عظام

زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱،

مسئله ۱۵۸۹؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۸؛ توضیح المسائل مراجع،

ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲،

زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین،

ج ۱، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۹؛

صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۸۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲،

مسئله ۱۹۹۱.

۳. سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ توضیح المسائل

مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۴. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۵.

۵. وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ وحید، توضیح

المسائل، مسئله ۲۰۰۸.

مکارم، نوری).^۱

۲. اگر آرد موجود در نان به مقدار صاع باشد، کفایت می‌کند؛ در غیر این صورت اشکال دارد (خویی).^۲

۳. کفایت می‌کند (رهبر معظم انقلاب، گلیایگانی، اراکی، تبریزی، فاضل، بهجت، سیستانی، صافی).^۳

۲.۶. تفاوت در جنس زکات فطره

● آیا در پرداخت فطره می‌توان نصف صاع را از جنسی مثل گندم و نصف دیگر آن را از جنس دیگری، مثل برنج داد؟

خیر، انسان نمی‌تواند (سیستانی).^۴

آیا زمان پرداخت فطره می‌توان به تعدادی از افراد تحت تکفل یک نوع جنس و به دیگران جنس دیگری داد؟

بله، مانعی ندارد؛ مثلاً به خودش برنج و به افراد تحت تکفل گندم بدهد و یا به هریک از افراد تحت تکفل جنسی بدهد و یا بعضی را پول و تعدادی را جنس بدهد (مشهور).^۵

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ (نکته: مکارم [برخلاف حاشیه عروة] در استفتاء خصوصی می‌فرمایند: «اگر آرد موجود در نان به مقدار صاع باشد، کفایت می‌کند.» در نتیجه فتوای ایشان احتیاج به بررسی بیشتر دارد).

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها.

۳. مقام معظم رهبری، استفتاء خصوصی؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱؛ تبریزی، توضیح المسائل، مسئله ۱۹۹۹؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۷؛ صافی، جامع الأحکام، ج ۱، ص ۱۳۶، سؤال ۴۸۰.

۴. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۲۸.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۶؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۷۸؛ توضیح

● اگر زکات فطرہ فردی بر دونفر واجب باشد، آیا آن دونفر می توانند سهم خود را از اجناس مختلف پرداخت نمایند؟

۱. باید یک نوع جنس پرداخت نمایند (آیت الله مکارم).^۱

۲. بنابر احتیاط واجب، یک نوع جنس پرداخت نمایند (حضرت امام، گلپایگانی، فاضل، نوری).^۲

۳. بنابر احتیاط مستحب، یک نوع جنس پرداخت نمایند (اراکی، خویی).^۳

۳.۶. شرایط جنس زکات فطرہ

● شرایط جنس زکات فطرہ چیست؟

۱. خالص باشد؛ یعنی مخلوط با چیزی نباشد، مگر اینکه خالص آن بقدر واجب باشد (مشهور).^۴

۲. سالم باشد و معیوب نباشد. (حضرت امام، گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، مکارم، صافی، نوری، زنجانی).^۵

۳. بنابر احتیاط واجب، سالم باشد و معیوب نباشد. (خویی، تبریزی، سیستانی، وحید).^۶

المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۸؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۹۱.

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۱.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۱.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی من تجب عنه، مسئله ۱۱.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۶؛ وحید، توضیح المسائل، ج ۲، مسئله ۲۰۴۳.

۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسيلة، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۲؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۷؛ وحید، توضیح المسائل، ج ۲، مسئله ۲۰۴۴.

۶. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۱؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ وحید، توضیح

۴. اگر جایی باشد که خوراک غالب آنها به این صورت است، مانعی ندارد (حضرت امام، آیات عظام مکارم، نوری).^۱

۴.۶. پرداخت اجناس دیگر به جای زکات فطره

آیا می‌توان جنس دیگری مانند لباس را به عنوان زکات فطره به فقیر داد؟

۱. جایز نیست (حضرت امام، خویی).^۲
۲. بنابر احتیاط واجب، جایز نیست (فاضل، مکارم، نوری).^۳

۳. در صورت عدم قدرت در پرداخت زکات فطره، مانعی ندارد (بهجت).^۴

۴. خلاف احتیاط است و اگر معین کرده، احوط آن است که با اذن فقیر تبدیل نماید (گلپایگانی).^۵

● آیا با پول فطره می‌توان برای فقیر کالا تهیه نمود؛ مثلاً برای او لباس خرید؟

۱. اگر فقیر راضی به خصوصیات است، با فرض اطلاع کافی است (بهجت).^۶

۲. تبدیل زکات فطره جایز نیست مگر اینکه

المسائل، ج ۲، مسئله ۲۰۴۴.

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۷.

۲. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۲؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۳، سؤال ۶۷۴.

۴. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۲.

۵. گلپایگانی، استفتانات، ج ۱، ص ۴۲۶، سؤال ۲۱.

۶. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۲.

اجازه از حاکم شرع داشته باشد (تبریزی).^۱

۵.۶. پرداخت پول به جای زکات فطره

● آیا پرداخت پول اجناسی که در زکات فطره داده می‌شود، به جای اجناس زکات فطره کافی است؟

بله، کفایت می‌کند (مشهور).^۲

۶.۶. محاسبه مبلغ زکات فطره

● برای محاسبه مبلغ زکات فطره، قیمت کدام شهر ملاک است؟

ملاک شهری است که فرد می‌خواهد زکات فطره را اخراج نماید (مشهور).^۳

● در زکات فطره اگر بخواهند قیمت جنس [نان] را حساب کنند، آیا نرخ دولتی حساب کنند یا آزاد؟

۱. باید قیمت جنس را آزاد محاسبه کنند (رهبر معظم انقلاب، گلپایگانی، فاضل، بهجت).^۴

۲. درجایی که نان با نرخ دولتی معمول است و به مصرف همگان می‌رسد، حساب

۱. تبریزی، استفتانات، ج ۲، ص ۱۴۴، سؤال ۶۷۵.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۳۳؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۲؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، وحید و سیستانی، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۵؛ امام، تحریر الوسیله، ج ۲، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۷.

۴. مقام معظم رهبری، استفتاء خصوصی؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۷ و ۳۳۵۸؛ فاضل، جامع المسائل، ج ۲، ص ۱۸۷، سؤال ۳۴؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۵، سؤال ۲۰.

با نرخ دولتی مانعی ندارد (تبریزی، صافی، سیستمی).^۱

۳. با قیمتی که بتوان از بازار تهیه نمود، حساب کنید (آیت الله مکارم).^۲

۶. ۷. اختلاف قیمت زمان وجوب با زمان ادا

● اگر قیمت جنس فطره در شب عید فطر با بعد از آن فرق کند، کدام قیمت محاسبه شود؟ ملاک قیمت، زمان پرداخت است؛ بنابراین اگر در زمان پرداخت، قیمت جنس فطره کم یا زیاد شود و بخواهد قیمت آن را پرداخت نماید، قیمت در شهر و زمان پرداخت معتبر است (مشهور).^۳

۶. ۸. پرداخت زکات فطره از مال حرام

● آیا پرداخت فطره از مال حرام کفایت می‌کند؟

خیر، حتی اگر انسان مخارج خانواده‌اش را از حرام بدهد، باید فطره آنها را از مال حلال بدهد (مشهور).^۴

۱. تبریزی، استفتانات، ج ۱، ص ۱۶۴، سؤال ۷۹۶؛ صافی، جامع الأحکام، ج ۱، ص ۱۳۶، سؤال ۴۸۰؛ سیستمی، استفتاء خصوصی.
۲. مکارم، استفتاء خصوصی.
۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۵؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی جنسها، مسئله ۱؛ خوبی، تبریزی، سیستمی و وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۷۷.
۴. توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۱.

۹.۶. پرداخت زکات فطره از مال غیر

مخمس

- آیا از مالی که خمس آن داده نشده، می‌توان زکات فطره را پرداخت نمود؟
اول باید تخمیس شود و سپس فطریه را پرداخت نمود؛ یعنی نباید به استثنای آن خمس را حساب کند (بهجت)^۱.
- آیا فردی که حساب سال ندارد؛ ولی مشکوک است که خمس به اموال او تعلق گرفته یا نه، اول باید خمس را بدهد و بعد زکات فطره را پرداخت نماید؟

زکات فطره از مؤونه واجبه است و پیش از تخمیس می‌توان آن را پرداخت کرد؛ ولی اگر بخواهد از عین مالی که از سابق خمس به آن تعلق گرفته، پرداخت کند، اول باید مال را تخمیس کند (بهجت)^۲.

۱۰.۶. کنار گذاشتن زکات فطره

بصورت مشاع

- اگر انسان دارای مالی باشد که قیمتش از فطریه بیشتر است، آیا می‌تواند فطریه را ندهد و نیت کند مقداری از آن مال برای زکات فطره باشد؟

۱. اگر نیت کند مقداری از آن مال برای فطریه باشد، اشکال دارد (مشهور)^۳.

۱. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۷۶.

۲. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۷۳.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ خوبی، تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۸۰؛ گلپایگانی، هدایة العباد،

۲. اگر نیت کند مقداری از آن مال برای فطره باشد، بنابر احتیاط واجب کافی نیست (سیستانی).^۱

۳. اگر نیت کند مقداری از آن مال برای فطره باشد، مانعی ندارد (بهجت).^۲

۶. ۱۱. کنار گذاشتن زکات فطره از مال مشترک

● آیا انسان می‌تواند زکات فطره را از مال مشترکی که بین خود و دیگری است، کنار بگذارد؟

۱. بله، می‌تواند (فاضل).^۳

۲. اگر سهم انسان به اندازه زکات فطره و یا کمتر از آن است، مانعی ندارد (حضرت امام، گلپایگانی، صافی).^۴

۳. بنابر احتیاط واجب، اشکال دارد (اراکي، خویی، تبریزی، وحید، مکارم، نوری).^۵

۴. اشکال دارد، هرچند سهم انسان به اندازه زکات فطره باشد (سیستانی).^۶

۱. مسئله ۱۵۹۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۴؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۲.
 ۲. سیستانی، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۰۸۱۱؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۳۳.
 ۳. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۳.
 ۴. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲.
 ۵. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ گلپایگانی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۵؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۵۹۴.
 ۶. عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۲؛ خویی، تبریزی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۸.
 ۷. سیستانی، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۸۰.

۱۲.۶. مقدار زکات فطره

- مقدار واجب زکات فطره چقدر است؟
برای هر نفر پرداخت یک صاع کافی است و هر صاع حدود سه کیلوگرم است (مشهور).^۱
- آیا می‌توان از جنس بهتری که قیمتش دو برابر جنس معمولی آن است، به مقدار نصف صاع زکات فطره داد؟
خیر، اگر از جنسی مثل: گندم مرغوبی که قیمت آن دو برابر گندم معمولی است، نصف صاع بدهد کافی نیست (سیستانی).^۲

۱۳.۶. اندازه پرداخت زکات فطره به فقیر

- چه مقدار از زکات فطره را می‌توان به مستحق داد؟
۱. کمتر از يك صاع:
الف. بنابر احتیاط واجب، کمتر از يك صاع نباشد (مشهور).^۳
ب. کمتر از يك صاع نباشد (بهجت).^۴
ج. بنابر احتیاط مستحب، کمتر از يك صاع نباشد؛ مگر اینکه تعدادی از فقراء وجود داشته

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۳۳؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی جنسها، مسئله ۷؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی قدرها؛ خوبی، تبریزی، سیستانی و وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۷۸؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۱۹۹۱.

۲. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۲۷.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۲؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطره، باب مصرف زکات فطره، مسئله ۳؛ امام، تحریر الوسيلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۲، مسئله ۱۱۸۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۸.

۴. بهجت، وسیلة النجاة، مسئله ۱۳۶۲.

باشند و به هرکدام یک صاع نرسد (آیات عظام سیستانی، خویی، تبریزی).^۱

۲. مقدار کسری مؤونه یک سال: می‌توان فطریه داد (مشهور).^۲

۳. بیشتر از مخارج سال تا حد غنی و بی‌نیازی:

الف. به صورت تدریجی: تا زمانی که به اندازه کسری مخارج یکسال خود و خانواده‌اش شود، می‌توان به او زکات داد و بیشتر جایز نیست (مشهور).

به صورت دفعی: بنا بر احتیاط واجب، نمی‌توان به او زکات داد (امام، رهبر معظم انقلاب، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری).^۳

می‌توان به او زکات داد (اراکی، بهجت).^۴

● در رساله فرموده‌اید: «بنا بر احتیاط واجب، به فقیر کمتر از یک صاع داده نشود.» آیا می‌شود سه صاع را بین دو فقیر نصف کرد؛ به طوری که به هر کدام یک صاع و نیم داده شود، یا آنکه

۱. عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرف زکات فطره، مسئله ۳؛ خویی، تبریزی و سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۱۱۸۶؛ «تبریزی در رساله فارسی و بعضی استفتائات احتیاط واجب دارند و فتوای ایشان نیازمند تحقیق بیشتر است.»

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۲؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکاة الفطرة، باب مصرف زکات فطره، مسئله ۴؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، زکات فطره، القول فی مصرفها؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۱۸.

۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir. احکام روزه، سؤال ۲۴۲؛ عروة الوثقی، ج ۲، مبحث زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۴؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، مبحث زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۳؛ سیستانی، مجموعه استفتائات زکات مال، مسئله ۱۴۶.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، مبحث زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۲؛ بهجت، وسیلة النجاة، ج ۱، مسئله ۱۲۹۸.

اعطاء صاع ناقص اشکال دارد؟

۱. اشکال ندارد (فاضل، نوری).^۱
۲. مانعی ندارد؛ بلکه یک صاع ناقص اشکال دارد (بهجت).^۲
۳. اگر سه صاع متعلق به یک خانواده باشد، مانعی ندارد (صافی).^۳
۴. اعطاء صاع ناقص نیز اشکال دارد (آیت الله مکارم).^۴
۵. احتیاطاً صاع تمام بدهد (تبریزی).^۵

۶. ۱۴. مخلوط شدن چند زکات فطره

با هم

● در صندوق های زکات، فطره افراد با هم مخلوط می شود. حال اگر مبلغ زکات فطره مثلاً چهارهزار تومان اعلام شود و در موقع پرداخت زکات فطره به مستحق چهارتا هزارتومانی داده شود که از چهار نفر است؛ یعنی هر هزارتومان مال یک نفر می باشد؛ بنابراین از هر فردی یک چهارم زکات فطره اش به فقیر می رسد که کمتر از قیمت یک صاع است. آیا این کار اشکال دارد؟

۱. در تفکیک به حاکم یا وکیل او مراجعه شود (بهجت، صافی).^۶

۲. این کار اشکالی ندارد؛ زیرا بعد از مخلوط

۱. فاضل و نوری، استفتاء خصوصی.

۲. بهجت، استفتاء خصوصی.

۳. صافی، استفتاء خصوصی.

۴. مکارم، استفتاء خصوصی.

۵. تبریزی، استفتاء خصوصی.

۶. بهجت، صافی، استفتاء خصوصی.

شدن، حکم مال مشاع را پیدا می‌کند (آیت‌الله مکارم).^۱

۳. این کار بنا بر احتیاط اشکال دارد (فاضل).^۲

۴. در فرض سؤال، اشکال دارد و در سؤال مذکور در زمانی که زکات فطره را به فقیر می‌دهد باید به نیت یکی از افرادی که زکات فطره را داده‌اند، پرداخت نماید (نوری).^۳

۵. برخلاف احتیاط است که به فقیر، کمتر از یک صاع داده شود و باید زکات فطره هر فرد تماماً پرداخت شود (تبریزی).^۴

● آیا جایز است پولهایی که اشخاص، به خاطر زکات فطره می‌دهند، در صندوقی ریخته شود و عالم یا شخص دیگری، تدریجاً آنها را به مستحقین بدهد؟

۱. تأخیر فقط با نبود مستحق جایز است و مخلوط کردن فطره‌ها خالی از اشکال نیست؛ ولی اگر گیرنده زکات، مجتهد یا وکیل او باشد و در مقام ردّ به مستحق، به نیت هر یک از دهندگان، از آن برداشت کند و بدهد، خالی از اشکال خواهد شد (گلپایگانی).^۵

۲. جمع‌آوری زکات فطره به صورتی که در سؤال ذکر شده، خالی از اشکال نیست (تبریزی).^۶

۱. مکارم، استفتاء خصوصی.

۲. فاضل، استفتاء خصوصی.

۳. نوری، استفتاء خصوصی.

۴. تبریزی، استفتاء خصوصی.

۵. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۳، سؤال ۱۰.

۶. تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۶۱، سؤال ۷۷۹، ج ۲، ص ۱۴۴، سؤال ۶۷۸

«باید توجه داشت ایشان در منهای الصالحین معتقدند، می‌توان کمتر از یک

عده‌ای بابت زکات فطره، پول‌هایی به امام جماعت مسجد می‌دهند و امام جماعت موقع پرداخت، قیمت یکی از اجناس که شرع تعیین فرموده، مثلاً قیمت جو را حساب می‌کند و به فقیر می‌دهد و یا بدون حساب مبلغی که جمع شده را به چند فقیر می‌دهد، این کار چگونه است؟

امام جماعت باید وجوه گرفته شده را مخلوط نکند و هر یک را به قصد صاحب آن به فقیر بدهد و اگر مخلوط کرده درموقع ادا، مقدار گرفته شده از هر شخص را از مجموع جدا کرده و به قصد همان شخص بپردازد.

این کار اشکال ندارد لکن بنا بر احتیاط به نحوی عمل کنند که به یک فقیر کمتر از یک صاع داده نشود. (مقام معظم رهبری)^۱
بله، جایز است مجموع را به یک فقیر مستحق از طرف همه صاحبان وجه بدهد و در این صورت جدا کردن برای هرنفر لازم نیست (گلیایگانی).^۲

● آیا زکات فطره جمع‌آوری شده را می‌توان برای امنیت بیشتر به حساب بانکی واریز کرد و یا آنکه چون در حساب بانکی پول در گردش است و با پول‌های سایر حساب‌ها مخلوط می‌شود [در زکات فطره عین پول خصوصیت دارد]، نمی‌توان آنرا به حساب بانکی واریز کرد؟

صاع هم به فقیر داد؛ ولی استفتائات ایشان خلاف این مطلب است. «
استفتای خصوصی».

۲. گلیایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۴۲۳، سؤال ۹.

اگر سال‌های پیش این کار را کرده وظیفه او چیست؟
این امر منوط به اجازه حاکم شرع است (سیستانی).^۱

۱۵.۶. تبدیل زکات فطره

اگر زکات فطره را کنار گذاشته، آیا می‌توان آن را تبدیل نمود؟

۱. اگر زکات فطره را کنار گذاشته است، تبدیل کردن آن جایز نیست^۲ (مشهور).^۳
۲. اگر طوری است که مستحقین راضی هستند، جایز است (بهجت).^۴
از پول فطریه کنار گذاشته شده، می‌توان برای خرد کردن اسکناس‌های درشت‌تر استفاده کرد؟

۱. بله، می‌شود (بهجت).^۵
۲. خیر، نمی‌توانید آن را عوض کنید؛ هر چند به خرد کردن پول نیاز داشته باشید (صافی).^۶
● در رساله فارسی آمده است: «مالی را که به قصد زکات فطره کنار می‌گذارند، نمی‌توانند

۱. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، استفتائات، سؤال ۲.
۲. به عنوان مثال، فردی که ۱۰ عدد اسکناس ۱۰۰۰۰ ریالی را به عنوان زکات فطره از مال خویش کنار گذاشته است، نمی‌تواند آن را با یک عدد اسکناس ۱۰۰۰۰۰ ریالی عوض نماید؛ هر چند به خرد کردن پول نیاز داشته باشد.
۳. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.Leader.ir.
احکام روزه، سؤال ۲۳۵؛ عروة الوثقی، ج ۲، زکات فطره، فصل فی وقت وجوبها، مسئله ۶؛ خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، زکات فطره، مسئله ۱۱۸۱؛ فاضل، الاحکام الوضحه، مسئله ۱۲۰۷؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۳۲.
۴. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۵۴.
۵. بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۳۳۸۷.
۶. صافی، جامع الاحکام، ج ۱، سؤال ۵۶۱.

آن مال را با مال دیگر عوض کنند؛ بلکه باید همان را برای فطره بدهند.» حالا اگر کسانی که روز عید فطر پای صندوق‌های زکات فطره در مساجد هستند و نیاز به خرد کردن پول پیدا کنند، مثلاً اگر زکات فطره هر نفر ۲۵۰۰ تومان باشد و فرد مراجعه کننده ۳۰۰۰ تومان بدهد، او ۳۰۰۰ تومان را داخل صندوق فطره انداخته و ۵۰۰ تومان از زکات فطره موجود در صندوق را به او می‌دهد، آیا این کار جایز است؟ اگر مسئول صندوق تاکنون این کار را می‌کرده و باقیمانده پول را از زکات به افراد می‌داده، چه وظیفه‌ای دارد؟

این کار باید با اجازه حاکم شرع باشد و حاکم شرع می‌تواند کارهای گذشته را امضا نماید (سیستانی).^۱

۱. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، استفتائات، سؤال ۱.

فصل هفتم:
بیان چند مطلب پیرامون زکات فطره

۱.۷. قصد قربت

● آیا هنگام پرداخت زکات فطره، قصد قربت لازم است؟

بله، زکات فطره امری عبادی است و باید هنگام پرداخت قصد قربت نمود؛ یعنی باید فطریه را برای تذلل در پیشگاه خداوند متعال و با اخلاص پرداخت نمود (مشهور).^۱

فردی بدون قصد قربت یا بدون رعایت اخلاص، فطریه اش را پرداخت می‌کند، آیا تکلیف از او ساقط می‌شود؟

اگر مکلف بدون قصد قربت یا بدون رعایت اخلاص فطریه را بپردازد، کافی است و زکات فطره محسوب می‌شود؛ هرچند به علت نداشتن قصد قربت یا عدم رعایت اخلاص، گناهکار است (سیستانی).^۲

۲.۷. تصرف در اموال بدون پرداخت زکات فطره

● اگر شخصی زکات فطره اش را پرداخت نکرده، یا شك دارد که به مستحق واقعی داده یا خیر و از مال خود لباسی خریده، آیا می‌تواند با آن لباس نماز بخواند؟ زکات فطره تا وقتی جدا نشود و ادا نگردد،

۱. عروة الوثقی، ج ۲، فصل فی شرائط وجوبها، مسئله ۳؛ امام، تحریر الوسیلة، ج ۲، مبحث زکات، القول فی بقیة احکام الزکاة، مسئله ۲؛ خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۶۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۴.

۲. سیستانی، مجموعه استفتائات زکات فطره، مسئله ۳۵.

برذمه است و با فرض ندادن آن، ارتباطی به لباس ندارد و نمازش صحیح است (گلیایگانی).^۱

۳.۷. اشتباه در پرداخت زکات به فقیر

● اگر انسان زکات فطره را به کسی بدهد و بعد بفهمد فقیر نبوده، حکمش چیست؟

۱. اگر عین فطره وجود داشته باشد:
الف. می‌تواند آن را پس بگیرد و اگر نمی‌تواند، باید از مال خودش فطریه را بدهد (حضرت امام، رهبر معظم انقلاب، اراکی، فاضل، مکارم، نوری).^۲

ب. باید آن را پس بگیرد و اگر نمی‌تواند، باید از مال خودش فطریه را بدهد (گلیایگانی، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی).^۳
۲. اگر عین فطره وجود نداشته باشد:

الف. در صورتی که گیرنده فطره می‌دانسته باید عوض آن را بدهد و اگر نمی‌دانسته، دادن عوض بر او واجب نیست و انسان باید دوباره فطره را بدهد (مشهور).^۴ (حضرت امام، فاضل، نوری: احتمال می‌داده و اعطا به غیر زکات مثل هدیه نبوده)

۱. گلیایگانی، مجمع المسائل، ج ۴، ص ۲۲۷، سؤال ۶۷۳.

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به نشانی: www.leader.ir، احکام روزه، سؤال ۲۴۸: عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۱۳، توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۲.

۳. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۱۳: خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۴۲: توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۲.

۴. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۱۳: خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، منهاج الصالحین، مبحث زکات، مسئله ۱۱۴۲: توضیح المسائل مراجع، ج ۲، مسئله ۲۰۲۲.

ب. اگر برای تشخیص فقیر حجت شرعی یا عقلی داشته است، لازم نیست دوباره زکات بدهد (خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، نوری، حضرت امام [فقط حجت شرعی]).^۱

مسأله فوق دو صورت اصلی دارد:
۳. مالی را که برای زکات داده، کنار گذاشته بود:

در این صورت، چنانچه بتواند بدون حَرَج آن مال را از گیرنده بگیرد و پس گرفتن آن هم اشکال شرعی نداشته باشد، باید تا از مال خود زکات را نپرداخته، آن مال را بگیرد و به ارباب زکات بدهد و اگر نتواند، چنانچه آن مال را با حجت شرعی داده باشد، چیزی به گردن او نیست؛ ولی اگر با حجت شرعی نداده باشد، ضامن بوده و باید دوباره زکات را پردازد و اگر آن مال در دست گیرنده تلف شود یا گیرنده با مصرف کردن آن و یا بگونه‌ای دیگر آن را اتلاف کند، چنانچه به استناد حجت شرعی آن را گرفته باشد، ضامن نیست، در غیر این صورت ضامن ارباب زکات بوده و باید به اندازه زکات، به مصرف برساند و پس از مصرف، اگر از طرف مالک فریب خورده باشد، می‌تواند عوض آن را از وی بگیرد.

۴. مالی را که برای زکات داده، کنار نگذاشته بود:

در این صورت، زکات پرداخت نشده و باید مالک دوباره زکات بدهد، هر چند به استناد

۱. عروة الوثقی، ج ۲، کتاب زکات، اصناف مستحقین زکات، مسئله ۱۳.

حجت شرعی مال خود را به آن شخص داده باشد و اگر گیرنده اشتباه مالک را بداند یا احتمال بدهد، نباید آن مال را بگیرد و اگر آن را بگیرد و تلف نماید یا تلف شود، ضامن بوده و باید عوض آن را به مالک بدهد. اگر گیرنده اشتباه مالک را احتمال نمی‌داده و آن مال را گرفته و تلف کرده یا تلف شده ضامن نیست و در هر حال اگر آن مال موجود باشد، مالک می‌تواند آن را پس بگیرد؛ هرچند این کار واجب نیست (زنجانی).^۱

۱۰۸

احکام فطریه و نماز عیدین

بخش دوم:
احکام نماز عیدین

وجوب یا استحباب نماز عیدین

● آیا نماز عیدین واجب است؟^۱

۱. در زمان ظهور امام علیه السلام؛^۲

بلی، واجب است (مشهور).

۲. در زمان غیبت امام علیه السلام؛

خیر، مستحب می باشد (مشهور).

جماعت یا فرادا خواندن نماز عیدین

● آیا جماعت خواندن نماز عیدین، مشروعیت

دارد؟^۳

۱. در زمان ظهور امام علیه السلام؛^۴

باید به جماعت خوانده شود (مشهور).

۲. در زمان غیبت امام علیه السلام؛

الف. می توان به دو صورت جماعت و فرادا خواند (اراک، گلیایگانی، خوبی، فاضل، بهجت، نوری، سیستانی، تبریزی، مکارم، وحید).

ب. بنابر احتیاط واجب، نماز عید فطر و قربان را در زمان غیبت امام علیه السلام به جماعت نخوانند؛ ولی به قصد رجاء مانعی ندارد و اگر فقیه عادل یا مأذون از طرف او آن را اقامه کند، جماعت خواندن با او مانعی ندارد (حضرت امام).

ج. جایز است نمایندگان ولی فقیه که از طرف وی، مجاز به اقامه نماز عید هستند؛ همچنین

۱. توضیح المسائل مراجع مسئله ۱۵۱۶؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۴.

۲. در صورت جمع بودن شرایط نماز جمعه.

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۴۰۷ و ۱۵۱۶؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۲،

مسائل متفرقه، مسئله ۱۷؛ عروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الجماعه، مسئله ۲؛ أوجوبه

الاستفتائات رهبری، سؤال ۶۳۵؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۱؛ مسئله ۷۷۳.

۴. در صورت جمع بودن شرایط نماز جمعه.

اُمه جمعه منصوب از طرف او نماز عید را در عصر حاضر به جماعت اقامه نمایند؛ در غیر این صورت احوط این است، فرادا بخوانند و به جماعت خواندن آن به قصد رجاء نه به قصد ورود، اشکال ندارد و اگر مصلحت اقتضا کند نماز عید در شهر برگزار شود، بهتر است غیر از امام جمعه منصوب از طرف ولی فقیه، کسی نماز را اقامه نکند (مقام معظم رهبری).

د. احتیاط این است، اگر آن را به جماعت می خوانند، به قصد رجاء به جا آورند (صافی).

ذ. بنابر احتیاط، به جماعت نخوانند (شیرازی زنجانی).

وظیفه مأموم در نماز جماعت عیدین

● امام جماعت در نماز عیدین چه اعمالی را به جای مأموم انجام می دهد؟^۱

در صورتی که نماز عیدین را به جماعت انجام دهند، غیر از قرائت که امام از مأموم تحمّل می کند، بقیه ذکرها، تکبیرها و قنوتها از مأموم ساقط نیست و باید آنها را به جا آورد (حضرت امام، اراکی، گلپایگانی، خوبی، فاضل، بهجت، سیستانی، مکارم، نوری، صافی، تبریزی، وحید).

● اگر مأموم موقعی برسد که امام تعدادی از تکبیرها را گفته باشد، وظیفه اش چیست؟^۲

۱. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۵؛ بهجت، وسیلة النجاة، ص ۲۶۴، مسئله ۱۹۳۵؛ صافی، هداية العباد، ج ۱، ص ۱۸۶، مسئله ۱۰۸۹؛ وحید، تبریزی، خوبی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۹۵۹.

۲. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۷؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۵۲۰.

۱. صحت اقتدا محل اشکال است و احتیاط لازم در ترك است (مكارم).

۲. احوط، ترك اقتدا در آن ركعت است، مگر آنكه بداند بقیه تكبیرها را همراه با قنوت‌ها می‌تواند به‌جا آورد و به ركوع امام ملحق شود. اگر به گمان اینکه شروع تكبیرهاست، اقتدا كرد و بعد معلوم شد كه آخر آنها است و یقین پیدا كرد با انجام تكبیرها و قنوت‌ها به ركوع امام نمی‌رسد، اظهار در حكم نرسیدن به قرائت واجبۀ بر مأموم در یومیۀ^۱ است بر تقدیر و جواب تكبیرات و قنوت‌ها (بهجت).^۲

۳. از همان جا اقتدا كند و تكبیرها و قنوت‌ها را با امام جماعت انجام دهد و بعد از آنكه امام به ركوع رفت، باید آنچه از تكبیرها و قنوت‌ها را كه با امام نگفته خودش بگوید و ركوع را درك كند و اگر در هر قنوت يك بار بگوید: «سُبْحَانَ اللَّهِ» یا «الْحَمْدُ لِلَّهِ» و یا مانند آنها كافی است و اگر فرصت نبود، بنابر احتیاط لازم، نیت فرادا كند؛ هرچند احتمال دارد كه كافی باشد فقط تكبیرها را بگوید و اگر به آن مقدار هم فرصت نبود كافی

۱. اگر مأموم در دو ركعت آخر نماز امام كه دو ركعت اول اوست، به اندازه خواندن حمد فرصت نداشته باشد، اگر در ركعت اول است، باید قصد فرادا كند و بقیه نمازش را بخواند؛ ولی اگر ركعت دوم است، باید حمد را تمام كند و در سجده به امام ملحق شود؛ همچنین می‌تواند احتیاطاً نیت فرادا كند (توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۷۸۷، مسأله ۱۴۴۲).

۲. ادامه عبارت ایشان: مگر آنكه جماعت و نماز واجب باشد كه احتمال انفراد ساقط است؛ بلكه امر دایر بین تاخیر تا ركعت دوم امام اگر در ركعت اول تبعیض واقع می‌شد، یا اقتدا با اتیان به بقیه با تمكّن و متابعت امام با عدم تمكّن است و اظهار، ثانی است. اگر متمكّن از بعض تكبیرات و قنوتات با لحوق به امام باشد و انفراد واجب نباشد، احوط اتیان به آنچه ممكن است از تكبیر و قنوت، نه اتیان به تكبیرات و ترك قنوتها است. (بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۶).

است متابعت کند و به رکوع رود (حضرت امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل، خویی، سیستانی).^۱

● اگر مأموم موقعی برسد که امام در رکوع است، وظیفه اش چیست؟^۲

۱. جواز الحاق به امام در حال رکوع، محل اشکال است (حضرت امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل، مکارم).

۲. می تواند نیت کند و تکبیر اول نماز و تکبیر رکوع را بگوید و به رکوع رود (خویی و سیستانی).

۳. احوط، تأخیر اقتدا است تا رکعت دوم امام (بهجت).

حضور زنان در نماز جماعت عیدین

● حضور زنان برای شرکت در نماز عیدین چه حکمی دارد؟^۳

احتیاط مستحب آن است، زنها از رفتن به نماز عید خودداری کنند؛ ولی این احتیاط برای زن های پیر نیست (حضرت امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری، صافی، تبریزی، شبیری زنجانی، وحید).

۱. عمل به این احتمال در زمانی که نماز عید مستحب باشد به قصد جاء اشکال ندارد.

۲. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۷؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۶.

۳. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۴؛ گلپایگانی، خویی، تبریزی، صافی، شبیری زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۳۷؛ وحید، مسئله ۱۵۳۶؛ سیستانی، مسئله ۱۵۰۹.

زمان نماز عیدین

● ابتدا و انتهای وقت نماز عیدین چه زمانی است؟^۱

وقت نماز عید فطر و قربان از اول آفتابِ روز عید تا ظهر عید است (مشهور).

ثبوت عید بعد از اذان ظهر

● اگر عید فطر بعد از اذان ظهر ثابت شود، آیا می‌توان نماز عید را در همان روز یا فردای آن روز تا قبل از اذان ظهر به جا آورد؟^۲

۱. می‌توان روز بعد از عید، پس از طلوع آفتابِ آن روز تا قبل از زوال، به قصد رجاء خواند (مقام معظم رهبری، آیات عظام گلپایگانی و فاضل).

۲. می‌توان روز بعد از عید، پس از طلوع آفتابِ آن روز تا قبل از زوال به امید مطلوبیت، بدون قصد قضا به جماعت خواند (بهجت).

۳. می‌توان روز بعد از عید، پس از طلوع آفتابِ آن روز تا قبل از زوال به جا آورد (خویی، تبریزی).

● بهترین موقع برای خواندن نماز عیدین چه زمانی است؟^۳

۱. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۱۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۵.
۲. بهجت، وسیلة النجاة، کیفیة صلاة العیدین، مسئله ۹۳۳؛ خویی، تبریزی، صراط النجاة، ج ۱، ص ۹۵، سؤال ۲۳۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۲۵۹، مسئله ۹۶۳؛ فاضل، جامع المسائل فارسی، ج ۲، ص ۱۷۶، سؤال ۱۴۸؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۵۵، مسائل نماز عید فطر و قربان، سؤال ۱؛ مقام معظم رهبری استفتای خصوصی.
۳. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۱۸؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۶.

۱. نماز عید قربان:

مستحب است، نماز عید قربان را بعد از بالا آمدن آفتاب بخوانند (مشهور).

۲. نماز عید فطر:

مستحب است، بعد از بالا آمدن آفتاب افطار کنند و زکات فطره بدهند،^۲ بعد نماز عید را بخوانند (مشهور).

قضاء نماز عیدین

• آیا می‌توان در صورت نخواندن نماز عیدین، قضاء آن را به جا آورد؟^۳
خیر، قضاء آن ثابت نیست (حضرت امام، رهبری، اراکی، خویی، فاضل، گلپایگانی،

۱. همان.

۲. شایان ذکر است، استحباب ذکر شده برای افطار قبل از نماز می‌باشد؛ اما نسبت به پرداخت زکات فطره، کسی که نماز عید فطر نمی‌خواند، می‌تواند دادن فطره را تا ظهر تأخیر بیندازد؛ ولی اگر نماز عید فطر می‌خواند، برخی از مراجع مانند امام، خویی، بهجت، فاضل، سیستانی، وحید و نوری می‌فرمایند: «بنا بر احتیاط واجب باید فطره را پیش از نماز عید بدهد» و برخی دیگر از مراجع مثل گلپایگانی، تبریزی، صافی می‌فرمایند: «بنا بر احتیاط واجب باید فطره را پیش از نماز عید بدهد یا کنار بگذارد» و همچنین مراجعی مثل مکارم و شبیری زنجانی می‌فرمایند: «باید فطره را پیش از نماز عید بدهد.»

تمام مطالب ذکر شده در فرضی است که شخص مجوز شرعی برای تأخیر نداشته باشد؛ اما در صورتی که مجوز شرعی و غرض عقلایی در بین باشد، فقها اجازه می‌دهند زکات فطره را کنار بگذارد و بعداً پرداخت کند؛ مثلاً: ۱. جایی که فقیر مورد نظر آبرومند است و مبلغ زکات فطره نیز کم است؛ طوری که شاید توهین به شخص فقیر حساب شود؛ بنابراین شخص می‌خواهد زکات فطره دیگران را جمع کند و بعد به فقیر بدهد؛ ۲. فقیر مورد نظر در دسترس نباشد (توضیح المسائل مراجع، مسئله ۲۰۲۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۲۰۴۶؛ خویی، وحید، سیستانی، تبریزی، منهاج‌الصالحین، ذیل مسئله ۱۱۷۸، فصل فی وقت اخراج زکاة الفطره).

۳. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین؛ وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، خاتمة فی بعض الصلوات المستحبة، مسئله ۹۶۳؛ بهجت، وسیلة النجاة، کیفیت صلاة العیدین، مسئله ۹۳۳؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۵؛ اجوبه الاستفتائات رهبری، سؤال ۶۳۶؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۱۶۸، مسئله ۹۷۵.

تبریزی، بهجت، سیستانی، مکارم، وحید،
صافی).^۱

شرایط نماز جمعه در نماز عیدین

● چنانچه در زمان غیبت نماز عیدین به
جماعت خوانده شود، آیا شرایط نماز جمعه را
دارد؟^۲

۱. خیر، شرایط نماز جمعه را ندارد؛ بنابراین
اجتماع پنج نفر یا هفت نفر و یا فاصله يك فرسخ
بین دو جماعت و مانند آن در نماز عیدین معتبر
نیست (حضرت امام، اراکی، خویی، فاضل،
گلپایگانی، تبریزی، سیستانی، مکارم).

۱. قضای نمازهای دیگر غیر از نماز عیدین:

الف. نمازهای واجب:

برخی از مراجع مانند: امام، خویی، گلپایگانی، فاضل و سیستانی می‌فرمایند:
«قضای نمازهای واجب یومیه و غیر یومیه که وقت معین دارند؛ حتی قضای
نماز نافله‌ای که نذر کرده در وقت معینی به جا آورد، واجب است (بنا بر فتوا یا
احتیاط واجب)؛ ولی قضای نماز عیدین و بعضی از صورت‌های نماز آیات واجب
نمی‌باشد.» بعضی دیگر از مراجع مثل مکارم می‌فرمایند: «قضای نمازهای
واجب یومیه و غیر یومیه که وقت معین دارند، واجب است؛ به جز نماز عیدین
که قضا ندارند و همچنین بعضی از صورت‌های نماز آیات و نماز نافله را که نذر
کرده در وقت معینی به جا آورد و نخوانده است، واجب نیست.»

ب. نمازهای مستحب:

برخی از مراجع مثل: امام، خویی و سیستانی می‌فرمایند: «قضاء کردن نوافل یومیه
و غیر یومیه که وقت معین دارند، مستحب است؛ ولیکن بهتر است قضای
نوافل غیر یومیه را به عنوان احتمال مطلوبیت انجام دهد و قضای نوافلی که
در حال مرض از او قوت شده موکّد نیست و کسی که عاجز باشد از قضاء
نمودن نوافل یومیه، سنت است، بدل هر دو رکعت از آنها، يك مدّ طعام صدقه
دهد و اگر متمکن از آن نباشد بدل هر چهار رکعت يك مد بدهد و اگر از آن
نیز متمکن نباشد، بدل نوافل شب يك مد و بدل نوافل روز مد دیگری بدهد و
اگر از آن نیز متمکن نباشد مستحب است، يك مد بدل نوافل يك شبانه روز را
بدهد» (عروة الوثقی، فصل فی صلاة القضاء، بالای مسئله ۹ و ۱۴).

۲. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین؛
وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، خاتمة فی بعض الصلوات المستحبة، ذیل
مسئله ۹۵۸؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۴، فصل یازدهم نماز عید؛
بهجت، وسیلة النجاة، ص ۲۶۳، مسئله ۹۳۳.

۲. نماز عید در سایر شروط و وجوب و صحت و استحباب، با نماز جمعه متحد است (بهجت).

۳. در صورت به جماعت خواندن نماز عیدین، احتیاط آن است کمتر از پنج نفر نباشند؛ ولی بقیه شرایط نماز جمعه ندارد؛ هرچند به جماعت خوانده شود (وحید).

گفتن اذان و اقامه

● آیا اذان و اقامه برای نماز عیدین مستحب است؟^۱

نماز عیدین اذان و اقامه ندارد (مشهور).

● اگر امام جماعت برای نماز عید فطر، اقامه بگوید، نماز او و سایر نمازگزاران چه حکمی دارد؟^۲

نباید اقامه بگوید؛ ولی اگر بگوید، نماز او و سایر نمازگزاران باطل نمی شود (رهبر معظم انقلاب و بهجت).

گفتن «الصلوة»

● آیا گفتن سه مرتبه «الصلوة» در نماز عیدین مستحب است؟^۳

۱. اگر نماز عیدین به جماعت خوانده می شود:

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۹۱۶؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۱۰؛ وحید و تبریزی، منهاج الصالحین، خاتمة فی بعض الصلوات المستحبة، مسئله ۹۶۲؛ اجوبه الاستفتائات رهبری، سؤال ۶۳۷.

۲. اجوبه الاستفتائات رهبری، سؤال ۶۳۸؛ بهجت، استفتائات، ج ۲، سؤال ۲۵۲۴.

۳. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۹۱۶؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۱۰؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۹۲۵.

الف. بله، مستحب است (مشهور).
 ب. به امید مطلوبیت پروردگار بگویند (مکارم).
 ۲. اگر نماز عیدین به طور فرادا خوانده می‌شود:

الف. بله، مستحب است (حضرت امام، آیات عظام اراکی، فاضل، گلپایگانی).
 ب. خیر، استحباب آن ثابت نیست (آیات عظام خویی، سیستانی، وحید، شبیری زنجانی).
 ج. به امید مطلوبیت پروردگار بگویند (مکارم).

جهرو اخفات در نماز عیدین

● حکم جهرو اخفات در نماز عیدین چگونه است؟^۱

۱. مستحب است در نماز عید فطر و قربان قرائت را بلند بخوانند و فرقی هم ندارد، امام باشد یا منفرد (مشهور).
۲. مستحب است در نماز عید، امام جماعت قرائت را بلند بخواند؛ ولی این استحباب برای نماز فرادا ثابت نیست (وحید).
۳. مستحب است در نماز عید فطر و قربان به امید ثواب پروردگار، قرائت نماز عید را بلند بخواند و فرقی هم ندارد، امام باشد یا منفرد (مکارم).

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۲۱ و ۱۵۲۵؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۳۳؛ وحید، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۹۶۳.

شکایات در نماز عیدین

● حکم شکایات در نماز عیدین چیست؟

۱. شك در تکبیرها یا قنوت‌ها:

اگر از محل آن تجاوز نکرده است، بنابراین بنا بر اقل بگذارد و چنانچه بعد معلوم شود که گفته بوده، اشکال ندارد و چنانچه از محل آن تجاوز کرده، به شك خود اعتنا نکند (حضرت امام، آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، بهجت، فاضل، وحید، سیستانی، صافی، مکارم، نوری).

۲. شك در رکعت‌ها:

الف. نماز باطل می‌شود (حضرت امام، آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی، تبریزی، سیستانی، مکارم).

ب. بنا بر احتیاط واجب، نماز باطل می‌شود (وحید).

ج. بنا بر احتیاط واجب، طبق مقتضای شك عمل کند و سپس نمازش را اعاده کند (بهجت).

فراموشی اجزای نماز

● اگر شخصی در نماز عیدین که در زمان

غیبت امام زمان علیه السلام خوانده می‌شود غیر ارکان، مثل قرائت، تکبیرها، قنوت‌ها، يك سجده و یا تشهد را فراموش کند و به جا نیآورد وظیفه اش

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۲۹؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۶؛ خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۹۶۱؛ گلپایگانی و صافی، هدایة العباد، ج ۱، مسئله ۱۰۹۰؛ مکارم، رساله جدید، مسئله ۱۳۱۱.

۲. عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الشکوک التي لا اعتبار بها، مسئله ۱۵؛ خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، منهاج الصالحین، ج ۱، مسئله ۹۶۰؛ بهجت، وسیلة النجاة، مسئله ۸۳۹.

چیست؟^۱

۱. اگر بعد از نماز یادش آمد، نمازش صحیح است؛ اما نسبت به قضای سجده یا تشهد:

الف. بنابر احتیاط مستحب، آن را به قصد رجاء انجام دهد (حضرت امام، فاضل).

ب. بنابر احتیاط مستحب، آن را به جا آورد (اراکلی).

ج. بنابر احتیاط واجب، بعد از نماز آن را به جا آورد (گلپایگانی، خویی، تبریزی، شبیری زنجانی، نوری، مکارم، صافی).

د. لازم است که بعد از نماز آن را به جا آورد (سیستانی).

ذ. اگر در نماز عید يك سجده از رکعت آخر یا تشهد را فراموش کند و کاری که نماز را باطل می‌کند انجام نداده باشد، برگردد و آن را به جا آورد و اگر سجده از رکعت قبل باشد، بنابر احتیاط واجب، آن را قضا کند (وحید).

۲. اگر قبل از داخل شدن در رکن بعدی یادش آمد:

باید برگردد و آن را به جا آورد (مشهور).

۳. اگر بعد از داخل شدن در رکن بعدی یادش آمد:

الف. نمازش صحیح است و لازم نیست برگردد و آن را به جا آورد؛ اما نسبت به قضای سجده یا

۱. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۵۳۲ و ۱۵۳؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۴؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الخلل الواقع فی الصلاة، مسئله ۱۵ و ۱۸؛ خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، منهج الصالحین، مسئله ۹۶۰.

تشهد بحث آن گذشت (فاضل و مکارم).
 ب. در جریان احکام نافله برای این دو نماز،
 اشکال است؛ لذا مراعات مقتضای احتیاط
 درباره آن، ترك نشود^۱ (خویی، تبریزی، وحید،
 سیستانی).

● اگر شخصی در نماز عیدین که در زمان
 غیبت امام علیه السلام خوانده می شود ارکان نماز را
 فراموش کند، وظیفه اش چیست؟^۲
 ۱. اگر بعد از سلام نماز یادش آمد:

نمازش باطل است (حضرت امام، گلپایگانی،
 اراکی، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری).
 ۲. اگر بعد از داخل شدن در رکن بعدی یادش
 آمد:

در جریان احکام نافله این دو نماز، اشکال
 است؛ لذا مراعات مقتضای احتیاط در مورد آن،
 ترك نشود (خویی، تبریزی، وحید، سیستانی).
 ۳. اگر قبل از داخل شدن در رکن بعدی یادش
 آمد:

۱. مثال: اگر فرد حمد و سوره نماز عید را فراموش کرده و در رکوع یادش بیاید، مقتضای مراعات احتیاط آن است؛ پس می توان: الف. احکام نماز فریضه را در مورد آن جاری نماید؛ یعنی بنابر فوت محلّ تدارک حمد و سوره فراموش شده گذاشته و بدون تدارک آن به قصد رجاء نماز را ادامه داده و تمام کند سپس به آن اکتفاء نکرده و نماز را، به جهت امثال امر استحبابی نماز عید، دوباره اعاده نماید؛ ب. احکام نماز نافله را در مورد آن جاری نماید؛ یعنی بنابر باقی بودن محلّ تدارک حمد و سوره فراموش شده گذاشته و برگشته و حمد و سوره و رکوع را به قصد رجاء به جا آورده و نماز را به قصد رجاء ادامه داده و تمام کند؛ سپس به آن اکتفا نکرده و آن را، به جهت امثال امر استحبابی نماز عید، اعاده نماید؛ همچنان که فرد می تواند نماز را رها نموده و با ارتکاب مبطل، مثل روبرگرداندن از قبله، نماز را بشکند و سپس آن را دوباره بخواند یا در مورد این مسأله با رعایت الأعلّم فالأعلّم به مجتهد دیگر مراجعه نموده و به فتوای مجتهد مذکور عمل نماید.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۵۳۱؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۸ و فصل فی الخلل الواقع فی الصلاة، مسئله ۱۵؛ خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، منهاج الصالحین، مسئله ۹۶۰.

باید برگردد و آن را به جا آورد (مشهور).

واجب بودن سجده سهو در نماز عیدین

● اگر در نماز عیدین که در زمان غیبت امام زمان علیه السلام خوانده می شود کاری انجام شود که سجده سهو پیش آید، آیا باید سجده سهو را به جا آورد؟^۱

۱. سجده سهو لازم نیست (حضرت امام، اراکی، خویی، تبریزی، گلپایگانی، صافی، بهجت).

۲. دو سجده سهو لازم است (سیستانی).

۳. بنابر احتیاط، باید بعد از نماز دو سجده سهو انجام دهد (گلپایگانی، زنجانی، مکارم، نوری، وحید).

چگونه خواندن نماز عیدین

● نماز عیدین چگونه خوانده می شود؟^۲

۱. دو رکعت است: در رکعت اول، بعد از خواندن حمد و سوره، باید پنج تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیر يك قنوت بخواند و بعد از قنوت پنجم تکبیر بگوید و به رکوع رود و دو سجده به جا آورد و برخیزد. در رکعت دوم، بعد از خواندن حمد و سوره، چهار تکبیر بگوید و بعد از هر تکبیر قنوت بخواند و تکبیر پنجم را بگوید و به رکوع رود و بعد

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۵۳۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۴۰؛ گلپایگانی و صافی، هدایة العباد، مسئله ۱۰۹۱.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۵، مسئله ۱۵۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۷؛ عروة الوثقی، کتاب الصلوة، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، بالای مسئله ۱.

از رکوع دو سجده به جا آورد و تشهد و سلام نماز را بخواند. اگر نماز عید فطر و قربان به جماعت خوانده شود، باید بعد از آن دو خطبه بخوانند؛ هرچند در زمان غیبت ترك این دو خطبه جایز است (مشهور).

۲. نماز عید فطر و قربان دو رکعت است: در رکعت اول، بعد از خواندن حمد و سوره، سه تکبیر غیر از تکبیره الاحرام و تکبیر رکوع بگوید و بعد رکوع و دو سجده انجام دهد. در رکعت دوم، بعد از خواندن حمد و سوره، به گفتن سه تکبیر غیر از تکبیر رکوع اکتفا نماید؛ لذا، تعداد قنوت ها در رکعت اول دو تا و در رکعت دوم هم دو تا خواهد بود و بعد از انجام دو سجده در رکعت دوم، تشهد بخواند و نماز را سلام دهد و اگر نماز عید فطر و قربان به جماعت خوانده شود، باید بعد از آن دو خطبه خوانده شود و بین دو خطبه هم خطیب باید کمی بنشیند و در زمان غیبت خواندن این دو خطبه بنا بر احتیاط لازم، واجب می باشد (آیت الله سیستانی).

۱. بهتر است نمازگزار در رکعت اول بعد از تکبیره الاحرام و خواندن حمد و سوره پنج تکبیر بگوید و میان هر دو تکبیر، يك قنوت بخواند و بعد از تکبیر پنجم، بدون خواندن قنوت، تکبیر دیگری بگوید و به رکوع رود و دو سجده به جا آورد و برخیزد. در رکعت دوم، بهتر است چهار تکبیر بگوید و میان هر دو تکبیر يك قنوت بخواند و بعد از تکبیر چهارم، بدون خواندن قنوت، تکبیر دیگری بگوید و به رکوع رود و بعد از رکوع، دو سجده انجام دهد و تشهد خوانده و نماز را سلام دهد. بر این اساس، تعداد تکبیرها غیر از تکبیره الاحرام و تکبیر رکوع، در رکعت اول پنج و در رکعت دوم، چهار تکبیر است و تعداد قنوت ها در رکعت اول، چهار و در رکعت دوم، سه قنوت می باشد (سیستانی).

واجب بودن خواندن سوره

● آیا در نماز عیدین بعد از حمد، خواندن سوره واجب است؟^۱

۱. بله، خواندن سوره واجب است (مشهور).

۲. خیر، خواندن سوره واجب نیست، بلکه مستحب است؛ بنا براین می‌توان فقط به حمد تنها کفایت کرد و سوره نخواند (شبیری زنجانی).

۱۲۵

فقه

بخش دوم / احکام نماز عیدین

نوع سوره در نماز عیدین

● آیا در نماز عیدین بعد از حمد، خواندن

سوره خاصی بیان شده است؟^۲

۱. نماز عید سوره مخصوصی ندارد؛ هرچند بهتر است در رکعت اول، سوره الشمس و در رکعت دوم، سوره الغاشیه خوانده شود و یا در رکعت اول، سوره الاعلی و در رکعت دوم، سوره الشمس خوانده شود (مشهور).

۲. نماز عید سوره مخصوصی ندارد؛ اگرچه بهتر است به امید ثواب پروردگار در رکعت اول، سوره الشمس و در رکعت دوم، سوره الغاشیه خوانده شود و یا در رکعت اول، سوره الاعلی و در رکعت دوم، سوره الشمس خوانده شود (مکارم).

۳. نماز عید سوره مخصوصی ندارد؛ ولی بهتر است در رکعت اول، سوره الاعلی و در رکعت دوم، سوره الشمس را بخوانند و بهتر از همه آن است

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۴، مسئله ۱۵۱۹؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۷.

۲. عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۱؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۶، مسئله ۱۵۲۲؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۳۰.

که در رکعت اول، سوره الشمس و در رکعت دوم، سوره الغاشیه را بخوانند (وحید).

۴. نماز عید سوره مخصوصی ندارد؛ اگرچه بهتر است در رکعت اول، سوره الشمس و در رکعت دوم، سوره الغاشیه و یا به عکس خوانده شود و همچنین در رکعت اول، سوره الاعلی و در رکعت دوم، سوره الشمس و یا به عکس خوانده شود (بهجت).

واجب بودن انجام قنوت‌ها

• آیا انجام قنوت‌ها در نماز عیدین واجب است؟^۱

۱. بله، بنا بر احتیاط واجب، باید انجام شوند (حضرت امام، بهجت، وحید).
۲. بله، انجام دادن آنها واجب است (آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، اراکی، فاضل، صافی، نوری، شبیری زنجانی، مکارم).
۳. انجام دو قنوت در رکعت اول و دو قنوت در رکعت دوم بنا بر احتیاط واجب لازم می باشد؛ اما بهتر است در رکعت اول، چهار قنوت و در رکعت دوم، سه قنوت انجام شود (آیت الله سیستانی).

گفتن ذکر خاص در قنوت‌ها

• آیا در قنوت‌های نماز عیدین ذکر خاصی بیان شده است؟^۲

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۴، سؤال ۱۵۱۹؛ عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۷؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۵، بخش کیفیت نماز عید.
 ۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۴، مسئله ۱۵۲۰؛ وحید، توضیح المسائل،

۱. خیر، هر ذکر و دعایی در قنوت‌ها خوانده شود، کافی است؛ ولی بهتر است دعاهای ذکر شده از سوی معصومین علیهم‌السلام خوانده شود و از آن دعاها، دعایی است که شیخ طوسی رحمته‌الله در مصباح‌المتجهد بیان فرموده:^۱

«اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظْمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذَخِراً وَشَرَفاً وَكِرَامَةً وَمَزِيداً أَنْ تَصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ وَأَلَّ مُحَمَّدٌ وَأَنْ تَدْخُلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَأَلَّ مُحَمَّدًا وَأَنْ تَخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَأَلَّ مُحَمَّدًا وَأَلَّ مُحَمَّدًا صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادَكَ الصَّالِحُونَ»^۲

همچنین دعایی را که در تهذیب‌الاحکام^۳ آمده، به قصد رجاء بخواند و آن دعا این است: «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ اللَّهُمَّ أَنْتَ أَهْلُ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظْمَةِ وَأَهْلُ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَالْقُدْرَةِ وَالسُّلْطَانِ وَالْعِزَّةِ أَسْأَلُكَ فِي هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي

مستأله ۱۵۲۸؛ عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱.

۱. برخی از مراجع مثل: امام و مکارم و نوری می‌فرمایند: «به قصد امید ثواب، این دعا را بخواند.»

۲. در بعضی نسخ و کتب به جای الصَّالِحُونَ دوم، الْمُخْلِصُونَ یا الْمُخْلِصُونَ آمده است.

۳. شیخ طوسی، ج ۳، ص ۱۳۳، ح ۲۲، باب ۶.

۴. از آنجا که سند این روایت بین فقهای عظام مورد اختلاف است؛ لذا در متن، واژه به قصد رجاء ذکر گردیده است.

جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
 وَ آلِهِ ذُخْراً وَ مَزِيداً أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ
 وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ
 وَ أَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ وَ أَنْ تَغْفِرَ لَنَا وَ لِجَمِيعِ
 الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ
 الْأَحْيَاءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ
 مَا سَأَلَكَ عِبَادُكَ الْمُرْسَلُونَ وَ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ
 مَا عَادَ بِهِ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ، اللَّهُ أَكْبَرُ، أَوَّلُ كُلِّ
 شَيْءٍ وَ آخِرُهُ وَ بَدِيعُ كُلِّ شَيْءٍ وَ مُنْتَهَاهُ وَ عَالِمُ كُلِّ
 شَيْءٍ وَ مَعَادُهُ وَ مَصِيرُ كُلِّ شَيْءٍ إِلَيْهِ وَ مَرَدُّهُ وَ مَدَبِّرُ
 الْأُمُورِ وَ بَاعِثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ قَابِلُ الْأَعْمَالِ مُبْدِئُ
 الْخَفِيَّاتِ مُعْلِنُ السَّرَائِرِ، اللَّهُ أَكْبَرُ، عَظِيمُ الْمَلَكُوتِ
 شَدِيدُ الْجَبَرُوتِ حَيٌّ لَا يَمُوتُ دَائِمٌ لَا يَزُولُ إِذَا
 قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ، اللَّهُ أَكْبَرُ،
 خَشَعَتْ لَكَ الْأَصْوَاتُ وَ عَنَتْ لَكَ الْوُجُوهُ وَ حَارَتْ
 دُونَكَ الْأَبْصَارُ وَ كَلَّتِ الْأَلْسُنُ عَنْ عَظَمَتِكَ وَ
 النَّوَاصِي كُلُّهَا بِيَدِكَ وَ مَقَادِيرُ الْأُمُورِ كُلُّهَا إِلَيْكَ
 لَا يَقْضِي فِيهَا غَيْرُكَ وَ لَا يَتِمُّ مِنْهَا شَيْءٌ دُونَكَ
 اللَّهُ أَكْبَرُ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ حِفْظُكَ وَ فَهَرَ كُلُّ شَيْءٍ
 عِرْكَ وَ نَفَذَ كُلُّ شَيْءٍ أَمْرَكَ وَ قَامَ كُلُّ شَيْءٍ بِكَ وَ
 تَوَاضَعَ كُلُّ شَيْءٍ لِعَظَمَتِكَ وَ ذَلَّ كُلُّ شَيْءٍ لِعِزَّتِكَ
 وَ اسْتَسَلَّمَ كُلُّ شَيْءٍ لِقُدْرَتِكَ وَ خَضَعَ كُلُّ شَيْءٍ
 لِمُلْكِكَ اللَّهُ أَكْبَرُ.»^١

١ . توضیح المسائل مراجع، ج ١، ص ٨٢٤، مسئله ١٥١٩؛ وحید، توضیح المسائل،
 مسئله ١٥٢٧؛ عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین،
 قبل از مسئله ١.

واجب بودن انجام تکبیرها

● آیا انجام تکبیرها در نماز عیدین واجب

است؟^۱

۱. گفتن تکبیرة الاحرام:

واجب است (مشهور).

۲. انجام تکبیرها بعد از خواندن سوره و قبل از

قنوت‌ها:

الف. بنا بر احتیاط واجب، باید انجام شوند

(حضرت امام، بهجت).

ب. واجب است انجام شوند (آیات عظام

خویی، گلپایگانی، اراکی، فاضل، صافی،

مکارم، نوری، تبریزی، وحید، شبیری زنجانی).

ج. انجام سه تکبیر در هر رکعت، غیر از

تکبیرة الاحرام و تکبیر رکوع، بنا بر احتیاط واجب،

لازم است؛ اما بهتر است [غیر از تکبیرة الاحرام و

تکبیر رکوع] در رکعت اول پنج تکبیر و در رکعت

دوم چهار تکبیر گفته شود (آیت الله سیستانی).

۳. گفتن تکبیر، قبل از رکوع:

الف. واجب است انجام شود (آیات عظام

خویی، گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت،

صافی، مکارم، نوری، تبریزی، وحید، شبیری

زنجانی).

ب. گفتن تکبیر قبل از رکوع در هر رکعت،

بنا بر احتیاط واجب، ترك نشود (حضرت امام،^۲

آیت الله سیستانی).

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ص ۸۲۴، مسئله ۱۵۱۹؛ وحید، توضیح المسائل،

مسئله ۱۵۲۷؛ عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین،

قبل از مسئله ۱؛ بهجت، جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۹۵، استفاده شده از بخش

کیفیت نماز عید؛ سیستانی، استفتاء کتبی خصوصی.

۲. در رساله ایشان، فتوا می باشد.

۳. در رساله ایشان، فتوا می باشد.

انجام خطبه‌ها بعد از نماز

- در زمان غیبت امام زمان علیه السلام، اگر نماز عید فطر و قربان به جماعت خوانده شود، آیا خواندن خطبه‌ها بعد از نماز واجب است؟^۱
- ۱. ترك خطبه‌ها در زمان غیبت، جایز است (حضرت امام،^۲ آیات عظام خویی، تبریزی، گلپایگانی، فاضل، بهجت، مکارم، نوری، شبیری زنجانی، وحید، صافی).
- ۲. احتیاط لازم آن است بعد از نماز، دو خطبه بخوانند (آیت‌الله سیستانی).

چگونه خواندن خطبه‌ها

- در زمان غیبت امام زمان علیه السلام، انجام چه کارهایی در خطبه‌های نماز عیدین واجب است؟^۳

۱. مانند خطبه‌های نماز جمعه است؛ یعنی، شامل: حمد و ثنای الهی و شهادتین، سفارش به تقوی، قرائت سوره کوتاه قرآن و نشستن

۱. عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیلة، نماز عیدین، بالای مسئله ۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۹؛ مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۱۰؛ نوری، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۱؛ شبیری زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۳۰؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۲۳۳؛ صافی، هدایة العباد، ج ۱، ص ۱۸۵، مسئله ۱۰۸۷؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۹۵۸، خاتمة فی بعض الصلوات المستحبة.

۲. اگر نماز عید را به قصد رجاء و به جماعت خواندند، می‌توانند دو خطبه را هم بعد از آن به قصد رجاء بخوانند (امام).

۳. عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱؛ امام، تحریر الوسیلة، نماز عیدین، بالای مسئله ۱؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۹؛ نوری، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۲۱؛ شبیری زنجانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۵۳۰؛ بهجت، توضیح المسائل، مسئله ۱۲۳۳؛ خویی و تبریزی، منهاج الصالحین، ذیل مسئله ۹۵۸، خاتمة فی بعض الصلوات المستحبة.

امام بین دو خطبه می‌باشد و تنها تفاوتش در این است که خطبه در نماز جمعه، قبل از نماز و در نماز عید بعد از نماز خوانده می‌شود و بهتر است در خطبه عید فطر احکام زکات فطره و در خطبه عید قربان احکام قربانی را بگویند (حضرت امام، آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم).

۲. بنابر احوط، مانند خطبه‌های نماز جمعه است؛ یعنی، شامل: حمد و ثنای الهی و شهادتین، سفارش به تقوی، قرائت سوره کوتاه قرآن و نشستن امام بین دو خطبه می‌باشد و تنها تفاوتش در این است که محل دو خطبه در نماز جمعه قبل از نماز و در نماز عید بعد از نماز است (بهجت).

۳. بهتر آن است که در خطبه عید فطر، احکام زکات فطره و در خطبه عید قربان، احکام قربانی را گویند^۱ (وحید، نوری، شبیری زنجانی)^۲.

حضور فرد و گوش دادن به خطبه‌ها

● آیا در زمان غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه، هنگام خواندن خطبه‌های نماز عیدین، حضور فرد و گوش دادن به خطبه‌ها واجب است؟^۳

۱. للأنسی بأمیر المؤمنین عجل الله تعالی فرجه فی الخطب المأثورة عنه، مضافاً إلى أن ذلك هو مقتضى مناسبة الحكم و الموضوع. المستند فی شرح عروة الوثقی، ج ۱۹، ص ۳۲۲، پاورقی ۲.

۲. شایان ذکر است نظر این مراجع نیز علی‌المبنا باید همان نظر مشهور باشد که هر خطبه باید مشتمل بر همان چیزهایی باشد که خطبه جمعه مشتمل بر آن است؛ ولی چون مثل مشهور تصریح به این مطلب نکرده‌اند، بخاطر رعایت امانت در بیان نظر، آنها را جدا ذکر کردیم.

۳. عروة الوثقی، فصل فی الصلوات المرغبات، فصل فی صلاة العیدین، قبل از مسئله ۱؛ وحید، خویی، تبریزی، منهج الصالحین، ذیل مسئله ۹۵۸، خاتمه فی

خیر، واجب نیست (حضرت امام، آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، تبریزی، بهجت، مکارم، سیستانی، وحید).

تکرار نماز عیدین

- آیا اقامه نماز عید توسط یک امام جماعت در بیش از یک مکان جایز است؟^۱
۱. برای نمازهای یومیه امام جماعت می تواند؛ بلکه مستحب است به خاطر نمازگزاران دیگر، نمازش را دوباره بخواند؛ ولی این جواز برای نماز عیدین مشکل است (رهبر معظم انقلاب).^۲
  ۲. مشروعیت تکرار نماز عید به جماعت برای امام، ثابت نیست و منظور از عدم جواز، بطلان است و اگر به قصد رجاء خوانده شود، مانعی ندارد و بدعت نیست [و الله العالم] (تبریزی).
  ۳. بله، در صورت رجحان مانعی ندارد (بهجت).^۳

بعض الصلوات المستحبه.

۱. اجوبه الاستفتائات رهبری، سؤال ۵۶۹؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۳۲، سؤال ۶۳۳؛ فاضل، جامع المسائل فارسی، ج ۱، ص ۱۲۴، سؤال ۴۴۹؛ گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۲۵۵، سؤال ۲؛ صافی، جامع الاحکام، ج ۱، ص ۹۹، سؤال ۳۴۴ و ۳۴۶؛ مکارم، استفتائات جدید، ج ۱، ص ۸۹، سؤال ۲۷۱؛ مقام معظم رهبری، استفتاء خصوصی کتبی، شماره ۳۲۹۳؛ فاضل، شماره ۵۵۷۴۵؛ مکارم شماره ۵۱۶۱؛ تبریزی، شماره ۱۵۳۳؛ نوری همدانی، شماره ۶۹۹۱؛ سیستانی، رساله جامع، مساله ۲۲۱۳.
۲. استفتاء خصوصی کتبی شماره ۵۵۷۴۵ تاریخ ۲۲ دی ۱۳۸۴ دفتر قم. همچنین در استفتاء دیگری که از ایشان در جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۴، سؤال ۴۴۸ نقل شده، آمده است: «این کار خلاف احتیاط وجوبی است» ولی ظاهراً آنچه در جامع المسائل، ج ۱، ص ۱۲۴، سؤال ۴۴۹؛ استفتاء کتبی، شماره ۵۵۷۴۵ آمده مقدم می باشد.
۳. در استفتائات ایشان، ج ۲، سؤال ۲۵۱۹ و ۲۷۳۳ و ۲۷۳۲ آمده است: می تواند نماز عید فطر را به جماعت دوم اماماً یا مأموماً، با انعقاد جماعت با مأمومین دیگری غیر از نماز جماعت قبلی اعاده کند و آنچه در متن آمده، طبق استفتاء خصوصی ایشان می باشد و این استفتاء نیز، مؤیدی از رساله فارسی ایشان است

۴. مشروعیت دوباره خواندن نماز عید فطریا قربان ثابت نیست؛ بنابراین امام جماعتی که نماز عید را به جماعت خوانده، نمی‌تواند آن را دوباره به جماعت برای گروه دیگری بخواند (گلیایگانی، سیستمی).

۵. در نمازهای یومیّه تا دو نوبت جایز است و زائد بر آن محلّ اشکال است؛ ولی در نماز عید مشروعیت تکرار آن معلوم نیست (صافی).

۶. اقامه چند نماز عید برای يك امام جایز نیست و آنچه قبلاً خوانده شده، صحیح است و اگر کسی به قصد و نیت اینکه در شرع مقدّس وارد شده که يك امام می‌تواند دو نماز عید بخواند و نمازش را تکرار کند، جایز نیست (فاضل).

۷. مشکل است نماز عید را بتوان، در دو مکان به جماعت انجام داد؛ ولی در نمازهای یومیّه، دوبار به جماعت با دو گروه مختلف می‌توان خواند (مکارم).

۸. اشکال دارد (نوری).

● آیا شخصی که نماز عیدش را فرادا خوانده، جایز است نماز عید را دوباره بخواند؟^۱

و آن مسأله (۱۱۳۱) می‌باشد که این چنین آمده: اگر امام یا مأوم بخواند نمازی را که به جماعت خوانده دوباره با جماعت بخواند، جواز جماعت محلّ تأمل است؛ ولی در صورتی که جماعت دوم دارای مزایایی باشد که در شرع رجحان دارد و کسی بخواند به امید مطلوب بودن، دومرتبه نمازش را به جماعت بخواند، بنا بر اظهار، جایز است.

۱. تبریزی، استفتانات جدید، ج ۱، ص ۱۳۲، سؤال ۶۳۳؛ تبریزی، رساله احکام بانوان، ص ۱۵۳، اقتباس از سؤال ۱۵۰؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۳۲۳، اقتباس از سؤال ۲۷۳۴؛ بهجت، استفتانات، ج ۲، ص ۲۳۰، اقتباس از سؤال ۲۳۵۷.

۱. شخصی که فرادا خوانده به قصد رجاء می‌تواند به جماعت بخواند؛ ولی اگر بخوهد دوباره نماز را به جهت تدارك حضور قلب به صورت فرادا تکرار کند، شرعیتی ندارد (تبریزی).

۲. شخصی که فرادا خوانده، اگر بخوهد دوباره نماز را به جهت تدارك حضور قلب به صورت فرادا تکرار کند، به قصد رجاء می‌تواند این کار را بکند و اگر بخوهد به جماعت بخواند، جایز است (بهجت).

مستحبات نماز عیدین

● چه چیزهایی در نماز عیدین مستحب است؟^۱

فقهاء عظام (رضوان الله تعالی علیهم) مواردی را در نماز عید فطر و قربان مستحب شمرده‌اند، مانند:

۱. غسل قبل از نماز.
۲. بلند خواندن قرائت [در نماز جماعت برای امام و در نماز فرادا برای شخصی که نمازش را فرادا می‌خواند].^۲
۳. بالا بردن دودست، در حال گفتن تکبیرها.
۴. بر زمین و هر چیزی که سجده بر آنها صحیح است، سجده کند، نه چیزهایی که غیر زمین هستند.
۵. در صحرا نماز بخواند؛ مگر در مکه معظمه

۱. عروة الوثقی، فصل فی صلاة العیدین، مسئله ۲.

۲. در بحث جهر و اخفات تفصیل مسأله ذکر شده است.

که در مسجد الحرام افضل است.

۶. با حالت پیاده به نماز برود.

۷. پا برهنه برود.

۸. با وقار و آرامش برود.

۹. با عمامه سفید و قبا برود.

۱۰. در نماز عید فطر قبل از نماز، با خرما افطار

کند.

۱۱. در نماز عید قربان بعد از نماز، با گوشت

قربانی افطار کند.

۱۲. در عید فطر بعد از چهار نماز، یعنی نماز

مغرب و عشاء شب عید و نماز صبح روز عید و

نماز عید، تکبیرهای وارده را بگوید:

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ

أَكْبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا.»

۱۳. در عید قربان، برای کسی که در منا

نیست، بعد از ده نماز که اولین نماز، نماز ظهر

روز عید و آخرین آن، نماز صبح روز دوازدهم ماه

است و برای کسی که در منا می باشد، بعد از

پانزده نماز که اولین آن، نماز ظهر روز عید و

آخرین آن، نماز صبح روز سیزدهم ذی حجه

است، تکبیرهای وارده را بگوید:

«اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ،

اللَّهُ أَكْبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا.»

«اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا رَزَقْنَا مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ وَ

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْبَلَنَا.»

مکروهات نماز عیدین

- چه چیزهایی در نماز عیدین مکروه است؟
  ۱. خروج با سلاح مگر در حالت خوف.
  ۲. خواندن نماز نافله قبل و بعد از نماز عید تا زوال ظهر.
  ۳. انتقال دادن منبر به صحرا، بلکه سنت است همان جا از گِل، منبر درست کنند.
  ۴. خواندن نماز زیر سقف.

۱۳۶

احکام فطریه و نماز عیدین